

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ
ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ
ШЛЯХОМ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу денної форми навчання
ПСАТІЙ Олег Олександрович

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
ГОРБАН Ірина Михайлівна

Рецензент
доктор економічних наук, професор
Штангрет Андрій Михайлович

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

„___” _____ 2022р., протокол № _____
завідувач кафедри фінансів та обліку,

МЕЛЬНИК С.І.

(підпис)

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Львів
2022

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Інститут управління, психології та безпеки
Кафедра фінансів та обліку
Освітній ступінь «магістр»
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
фінансів та обліку
_____ р.
« ___ » _____ 20__ р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»**

ПСАТІЙ Олег Олександрович
(ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ
керівник роботи ГОРБАН Ірина Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент
(ПРИЗВИЩЕ, ім'я по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЛьвДУВС від « ___ » _____ 20__ р. № _____

2. Строк подання здобувачем освітнього ступеня «магістр» роботи
« ___ » _____ 20__ р.

3. Вихідні дані до роботи: праці вітчизняних і зарубіжних учених, нормативно-правові акти України; аналітичні й статистичні матеріали, Інтернет-публікації.

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

1) охарактеризувати теоретико-концептуальні засади діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;

2) проаналізувати особливості діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;

3) визначити основні шляхи удосконалення діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

5. Перелік графічного матеріалу: рисунки та таблиці.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	ГОРБАН І.М.		
2	ГОРБАН І.М.		
3	ГОРБАН І.М.		

7. Дата видачі завдання « ___ » _____ 20__ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану		Виконано
2	Написання першого розділу		Виконано
3	Написання другого розділу		Виконано
4	Написання третього розділу		Виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків		Виконано
6	Оформлення роботи		Виконано

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

ПСАТІЙ О.О.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

ГОРБАН І.М.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

ПСАТІЙ О.О. Організаційні засади діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2022.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню теоретико-концептуальних засад діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Визначено особливості діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Проаналізовано основні шляхи удосконалення діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Ключові слова: банківська установа, діяльність банків, протидія легалізації доходів, злочинність, організаційні засади

ANNOTATION

PSATIY O.O. Organizational bases of activity of banks in the system of combating the legalization of proceeds from crime. – Manuscript.

Qualification work for the master's degree in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance". – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2022.

The qualification work is devoted to the study of the theoretical and conceptual foundations of the activity of banks in the system of counteracting the legalization of proceeds obtained by crime. Specific features of the activity of banks in the system of counteracting the legalization of proceeds obtained through crime. The main ways of improving the activity of banks in the system of counteracting the legalization of criminally obtained income are analyzed.

Key words: bank, bank activities, income legalization, crime, organizational foundations.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ.....	8
1.1. Теоретичні аспекти сутності банківської установи як суб'єкта первинного фінансового моніторингу	8
1.2. Характеристика схем легалізації злочинних доходів за участю банківських установ	13
1.3. Особливості правового регулювання протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом	18
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ.....	23
2.1. Аналіз результатів антилегалізаційної діяльності в Україні	23
2.2. Оцінювання основних ризиків для банківської системи внаслідок легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом	31
Висновки до розділу 2.....	37
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ.....	38
3.1. Основні шляхи удосконалення діяльності банківських установ в системі протидії легалізації злочинних доходів та напрями їх подолання	38
3.2. Зарубіжний досвід функціонування банківської системи в антилегалізаційній сфері	45
Висновки до розділу 3.....	53
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ.....	64

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогоднішній день відмивання коштів є одним із корумпованих процесів, який має негативний наслідок на місцевому та міжнародному процесі, оскільки він тісно пов'язаний з організованими злочинами, особливо пов'язаними з торгівлею наркотиками та зброєю, виведенням коштів за кордон тощо.

В даний час однією з серйозних проблем, що загрожують стабільності та безпеці фінансової системи як кожної окремої держави, так і в загальносвітовому масштабі, є легалізація («відмивання») прибутку, отриманого незаконним шляхом. Це негативне явище фінансового життя має цілий комплекс серйозних наслідків. Це насамперед неадекватний розподіл грошових потоків, внаслідок якого відбувається порушення макроекономічних показників. Зокрема, негативно впливає на кредитоспроможність світової фінансової системи, підвищуються ризики фінансових втрат на державному рівні.

Технологічний прогрес надає явний вплив на процес відмивання грошей, коли особи, які відмивають гроші, використовують технологічний прогрес для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Процеси відмивання (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом, залишаються однією з ключових проблем. До питань протидії даним процесам відзначається підвищена увага та суттєвий інтерес останнім часом у всьому світі, і в Україні.

Питання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та проблематика фінансового моніторингу знаходяться у центрі уваги багатьох науковців та дослідників, серед яких Білько Т.О., Борисенкова А.В., Глущенко О.О., Д'яконова І.І., Єгоричева С.Б., Леонов С.В., Рисін В.В., Погорецький М.А., Флейчук М.І. та ін.

Варто відзначити, що схеми, які застосовують злочинці, постійно змінюються та вдосконалюються, а в Україні до цієї проблеми

нашаровуються також проблеми корупції та тіньової економіки. Тому дана тема потребує подальшого вивчення, а інструментарій протидії легалізації коштів – подальшого вдосконалення.

Метою кваліфікаційної роботи є вивчення організаційних засад діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Відповідно до поставленої мети, необхідно вирішити наступні **завдання:**

- дослідити теоретичні аспекти сутності банківської установи як суб'єкта первинного фінансового моніторингу;
- охарактеризувати схеми легалізації злочинних доходів за участю банківських установ;
- відобразити особливості правового регулювання протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;
- проаналізувати результатів антилегалізаційної діяльності в Україні;
- оцінити основні ризики для банківської системи внаслідок легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;
- визначити основні шляхи удосконалення діяльності банківських установ в системі протидії нелегальних доходів та напрями їх подолання;
- дослідити зарубіжний досвід функціонування банківської системи в антилегалізаційній сфері.

Об'єктом дослідження є банківська система України.

Предмет дослідження організація діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Методи дослідження. В процесі вивчення даної теми та написання роботи використовувалися методи: аналізу та синтезу – в процесі дослідження організаційних засад діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом; теоретичне узагальнення, контент-аналіз – в процесі дослідження сутності понять організаційних засад

діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом; метод статистичного аналізу, метод групування, метод узагальнення, графічний метод, метод зважених сум – в ході дослідження результатів діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Інформаційною базою для написання даної роботи стали праці вітчизняних та зарубіжних фахівців, міжнародні нормативно-правові акти, вітчизняне законодавство, звітність Служби фінансового моніторингу України щодо організаційних засад діяльності банків в системі протидії легалізації злочинних доходів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у подальшому розвитку ключових теоретичних засад особливостей діяльності банків в системі протидії легалізації злочинних доходів.

Основний зміст роботи. У першому розділі кваліфікаційної роботи розкрито теоретичні аспекти сутності банківської установи як суб'єкта первинного фінансового моніторингу, охарактеризовано схеми відмивання нелегальних коштів за участю банків.

Другий розділ здійснює оцінювання основних ризиків для банківської системи внаслідок відмивання злочинних коштів.

У третьому розділі розкрито сучасні напрями підвищення ефективності діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації англійською та українською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (43 найменування на 6 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 64 сторінки, із них основний текст роботи нараховує 53 сторінки, яка містить 15 рисунків і 4 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

1.1. Теоретичні аспекти сутності банківської установи як суб'єкта первинного фінансового моніторингу

Процес та реалізації заходів щодо ефективної протидії легалізації фінансів, які були отримані незаконним шляхом було та залишається актуальним питанням для нашої країни. Перш за все, така посилена увагу цьому явищу зумовлена існуванням значного рівня корупції в нашій країні, зловживання посадовими обов'язками та посиленням негативного впливу процесів «тіньової економіки». На думку більшості зарубіжних науковців, значний вплив корупції так чи інакше призводить втрати довіри до соціальних та державних інститутів влади, знижує рівень прибутків та інвестиційну активність зарубіжних та вітчизняних агентів, а також дестабілізує усталені механізми соціального захисту та забезпечення.

Усвідомивши важливість процесу протидії незаконної діяльності щодо легалізації незаконно отриманих доходів або ж доходів, отриманих злочинним шляхом, важливим етапом в цьому стало впровадження системи фінансового моніторингу, яка базується на нормативно-правовій базі та реалізується спеціальними фінансовими службами [3].

Відповідно до чинного Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» в даній сфері на сьогоднішній день існує дві взаємодоповнюючі схеми протидії легалізації незаконно отриманих доходів або ж доходів, отриманих злочинним шляхом (рис.1.1).

Первинний рівень фінансового моніторингу, який здійснюють банки, страхові компанії, страхові брокери, кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди, ломбарди, платіжні організації, біржі, професійні учасники ринку цінних паперів, лотереї, гральні заклади, організації, які надають послуги з переказу коштів, спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу – бухгалтери, нотаріуси, аудитори тощо

Державний рівень фінансового моніторингу - включає НБУ, Міністерство юстиції, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство цифрової трансформації, Держфінмоніторинг та Центральний орган виконавчої влади, який формує та реалізовує політику у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих не у правовий спосіб

Рис. 1.1. Основні рівні протидії легалізації незаконно отриманих доходів відповідно до чинного законодавства України

Сформовано автором на основі джерел [10-15]

Спеціальним уповноваженим органом з питань боротьби із легалізацією коштів є Державна служба фінансового моніторингу. Цей орган виконавчої влади зосереджений на реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії явищам відмивання «брудних» грошей та фінансування тероризму. Він наділений контрольно-наглядовою, аналітичною, інформаційною, організаційно-методичною, координаційною та регулятивною функціями, а також функцією співробітництва із міжнародними організаціями та спеціальними відділами служб зовнішньої розвідки інших держав [1].

Згідно чинного законодавства України, основні обов'язки Державної служби фінансового моніторингу можна представити як всебічний процес збору та аналізу ключової фінансової інформації від банківських установ, а у

випадку виявлення порушень у веденні фінансової звітності – оперативна передача даної інформації до уповноважених відділів правоохоронних органів.

На сьогоднішній день реалізація якісного та ефективного процесу фінансового моніторингу виступає однією з ключових завдань як окремої банківської установи, так і всієї банківської системи країни (рис.1.2).

Рис.1.2. Процес реалізації фінансового моніторингу банківської системи України

Сформовано автором на основі даних [9]

У відповідності до чинного Положення НБУ Про здійснення банками фінансового моніторингу» №65 від 19.05.2020 р., комерційні банківські установи несуть прямий обов'язок забезпечення якісну та всебічну організації процесу фінансового моніторингу [31].

Сам процес проведення фінансового моніторингу можна представити як чіткий алгоритм, всі дії якого регламентуються зовнішніми нормативно-правовими документами та внутрішніми розпорядчими актами (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Алгоритм процесу фінансового моніторингу в комерційній банківській установі

Етапи	Характеристика
1	Співробітник банку ідентифікує особу, яка здійснює операцію
2	Співробітник банку, який відповідальний за проведення фінмоніторингу, перевіряє всі проведені операції та реєструє операції, які підлягають ФМ
3	Співробітники банку формують нормативну звітність, яка включає всі операції, що підлягають ФМ
4	Нормативна звітність у електронному вигляді надсилається до уповноваженого органу

Сформовано автором на основі даних [5-10]

Комерційні банківські установи несуть прямий обов'язок реалізовувати всі можливі заходи, які б сприяли повноцінній фінансовій перевірці, в контексті таких елементів як: здійснення оцінки ризик-профайлу клієнтів, мети ділових зустрічей та існуючих відносин, загальної суми фінансових операцій, здійснених банківською установою за календарний рік, регулярність та надійність ділових стосунків [2].

Сама по собі система менеджменту ризиками щодо процесів легалізації прибутків та фінансування тероризму, що використовується переважною більшістю комерційних банківських установ базується на визнаних світовою спільнотою методиками оцінки ризиків. При цьому у процес оцінки враховуються не лише національні ризики, а і ризики самих фінансових установ. Для цього банківські установи проводять повноцінний процес оцінки

власних ризиків, існуючого досвіду конкуруючих банківських установ на ринку надання фінансових послуг, а також інформацію, надану Державною службою фінансового моніторингу [31].

У своїй діяльності банки використовують ризик-орієнтований підхід. Його дотримуються як в частині оцінки ризиків, притаманних діяльності банків (оцінка ризик-профілю банку), так і в частині аналізу клієнтів (оцінка ризик-профілю клієнта). Застосування ризик-орієнтованого підходу на постійній основі дозволяє встановлювати та оцінювати всі існуючі та потенційні ризики щодо відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення, а також дає можливість вчасно сформулювати програми протидії цим ризикам та їх мінімізації [36].

Перш за все, комерційні банківські установи аналізують та визначають рівень ризику до формування ділових зв'язків з потенційним клієнтом, в подальшому рівень ризику переглядається раз на рік. Банки також переглядають і свої ризик-профілі, особливо під час запровадження новітніх продуктів, але не рідше 1 разу на рік. Під час актуалізації свого профілю банки оцінюють власну систему управління ризиками на ефективність та достатність заходів протидії, а також розробляють додаткові механізми у випадку, якщо аналіз показав уразливість існуючої системи ризиків [32].

Таким чином, система заходів, яка направлена на попередження реалізації клієнтами банківської установи будь-яких фінансових операцій, які можна віднести до класу протизаконних та направлених на легалізації незаконно привласнених коштів можна вважати процесом нормативно-правової легалізації прибутків клієнтів банківської установи з усіма наступними регламентованими наслідками.

1.2. Характеристика схем легалізації злочинних доходів за участю банківських установ

Сам по собі процес легалізації прибутків, одержаних в незаконних спосіб можна представити як комплексний та багатовекторний проце, який направлений на приховання реальних джерел прибутків, шлям перетворення їх в інші види активів та проведення з ними численних фінсових операцій [39].

Серед значного переліку шляхів проведення незаконної легалізації фінансових коштів, які були отримані злочинним способом, більшість науковців виділять та акцентують увагу та групі найбільш поширених (рис.1.3).

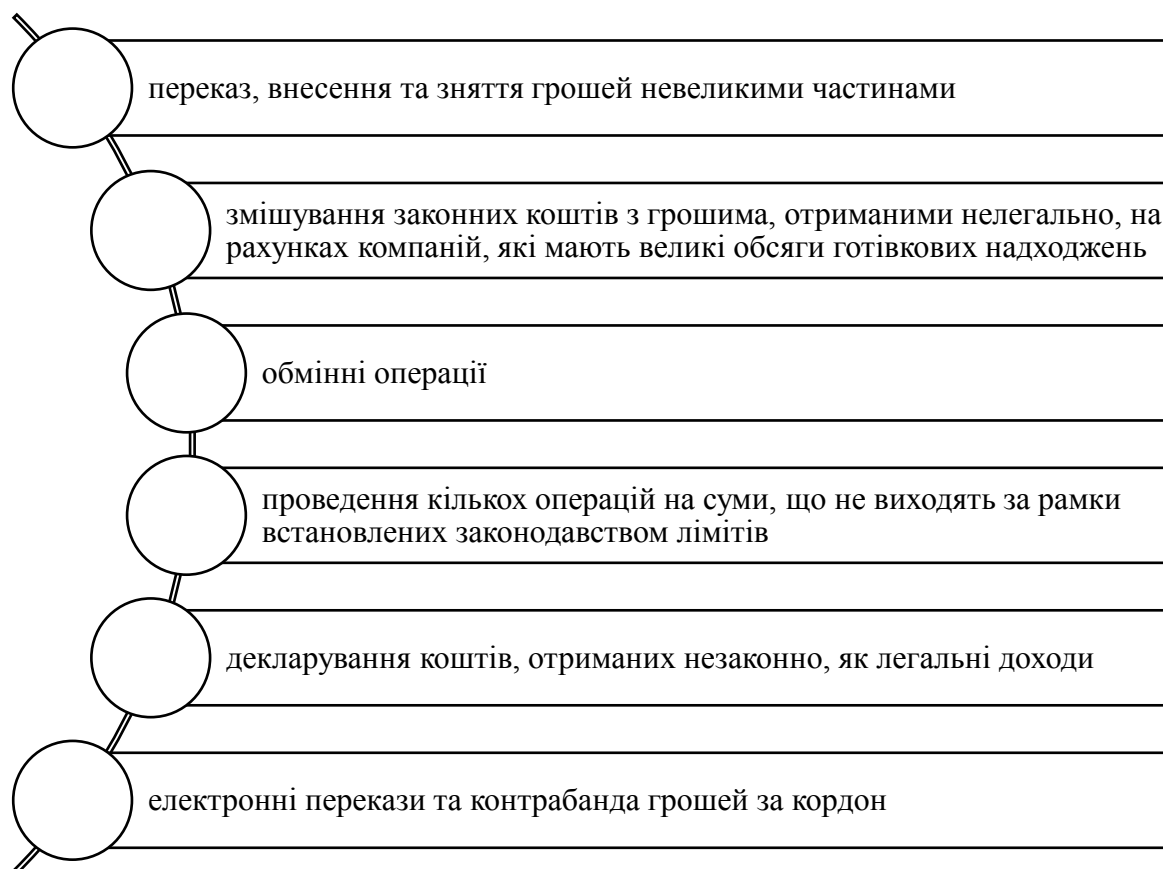

Рис.1.3. Найбільш популярні шляхів проведення незаконної легалізації фінансових коштів, які були отримані злочинним способом

Сформовано автором за даними джерела [34]

Прикладом операції, яка пов'язана із відмиванням доходів, одержаних у неправомірний спосіб з використанням готівки є схема на рис. 1.4. Фізична особа Б надала фізичній особі А позику в розмірі 1,3 млн. євро для розвитку юридичної особи - компанії N. Існує підозра, що дані кошти мають незаконний характер, оскільки особа Б задекларувала незначні доходи. Умовою позики є перехід права власності на компанію N до особи Б. При цьому виявлено, що фізична особа Б є власником кількох компаній, а особа А в одній з них є директором. Особа Б часто буває за кордоном і витрачає значні суми коштів для своїх потреб. Виникає підозра, що фізичні особи А і Б задіяні у спільній схемі з відмивання не задекларованих доходів [33].

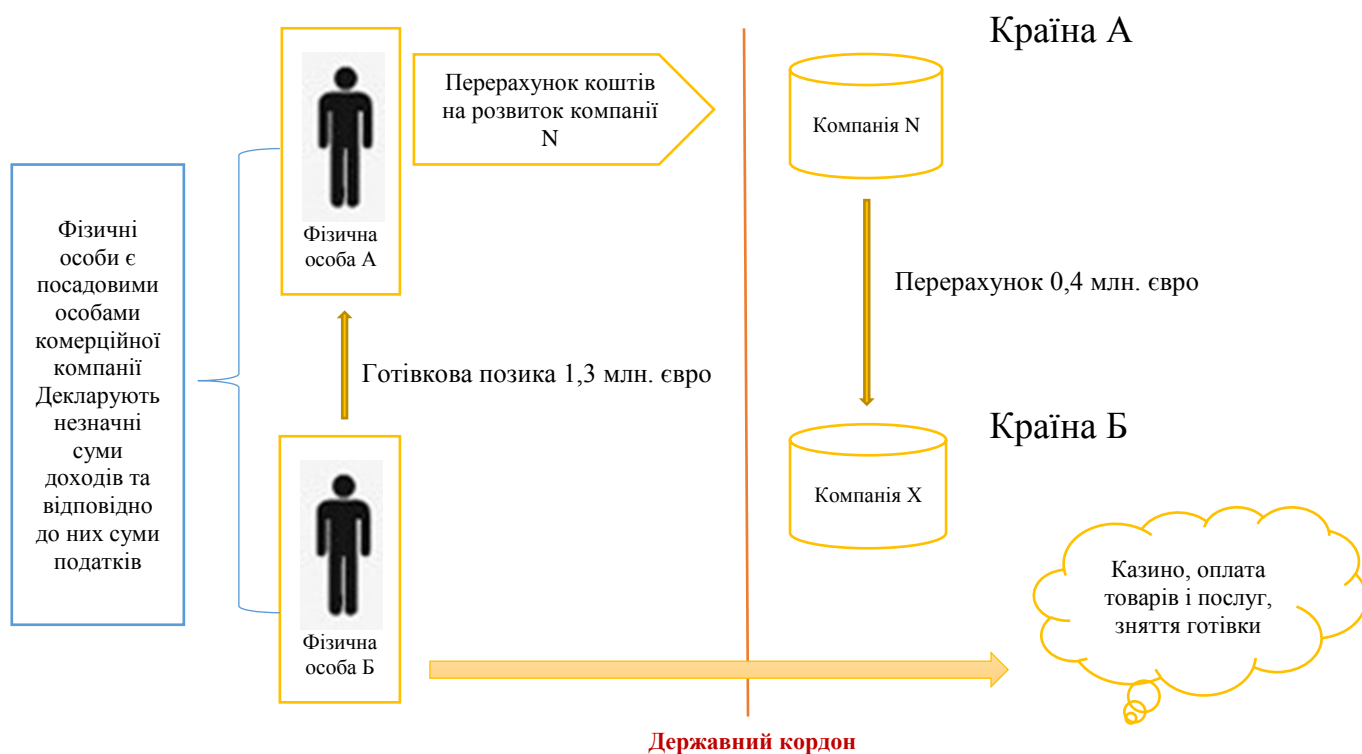

Рис. 1.4. Орієнтовна схема ленгазізації незаконно отриманих коштів з використанням готівки

Сформовано автором за даними джерела [33]

Наступною доволі популярною схемою легалізації незаконно привласнених доходів є перекази готівки за схемою «карусель» із використанням ряду третіх фізичних осіб. Така схема реалізується у випадку, коли ряд вітчизняних та зарубіжних компаній проводять ряд переказів попередньо одержаних коштів на банківські рахунку однієї або кількох

фізичних осіб. Найчастіше метою такого трансферу зазначається оплата казначейських послуг та виплати по цінним паперам. В свою чергу, фізичні особи, які отримали ці кошти, частину коштів отримують готівкою, а решту коштів повторно переводять на інші банківські рахунки та перераховують в банківські установи за межі країни [38].

Варто також зазначити той факт, що існування на сьогоднішній день значного рівня тінізації вітчизняної економіки є потужним сприяючим фактором щодо реалізації протиправних та незаконних механізмів легалізації незаконно привласнених прибутків та ухилення від сплати податків [37].

Відповідно до інформації, наданої Державною службою фінансового моніторингу, в структурі розслідувань фінансових злочинів також можна знайти випадки легалізації коштів, що реалізуються публічними та відомими особами. В структурі даного виду злочинів, які реалізують публічними особами, Державна служба фінансового моніторингу виділяє ряд найбільш поширених злочинів (рис.1.5).

Рис.1.5. Основні групи незаконних фінансових операцій за участі публічних осіб з легалізації коштів, привласнених злочинним шляхом

Сформовано автором за даними джерела [37]

Якщо розглядати питання незаконних фінансових операцій з легалізації коштів, привласнених злочинним шляхом в контексті діяльності підприємств реального сектору економіки, також існує значна кількість схем, найпоширенішою з яких є схема, представлена на рис.1.6.

В даному випадку особа А залучила групу підставних фізичних осіб для здійснення реєстрації та перереєстрації фіктивних підприємств, пропонуючи за грошову винагороду виступати засновником або директором такої юридичної структури. Підприємства реального сектору, бажаючи ухилитись від оподаткування, перераховували безготівкові кошти на банківські рахунки фіктивних підприємств [37].

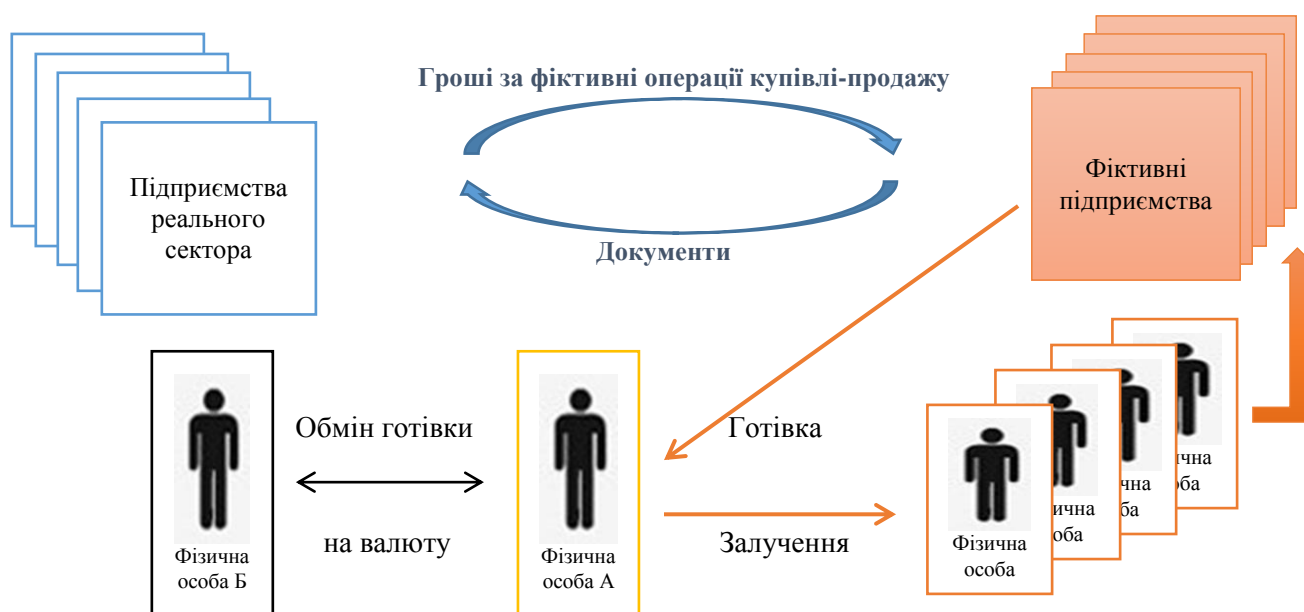

Рис. 1.6. Найбільш поширена схема ухилення від сплати податків підприємствами реального сектору економіки на теренах України
Сформовано автором за даними джерела [37]

В обширній та багатовекторній сукупності шляхів та методів незаконного привласнення та відмивання коштів в межах підприємств, більшість науковців виділяють найбільш поширені (рис.1.7).

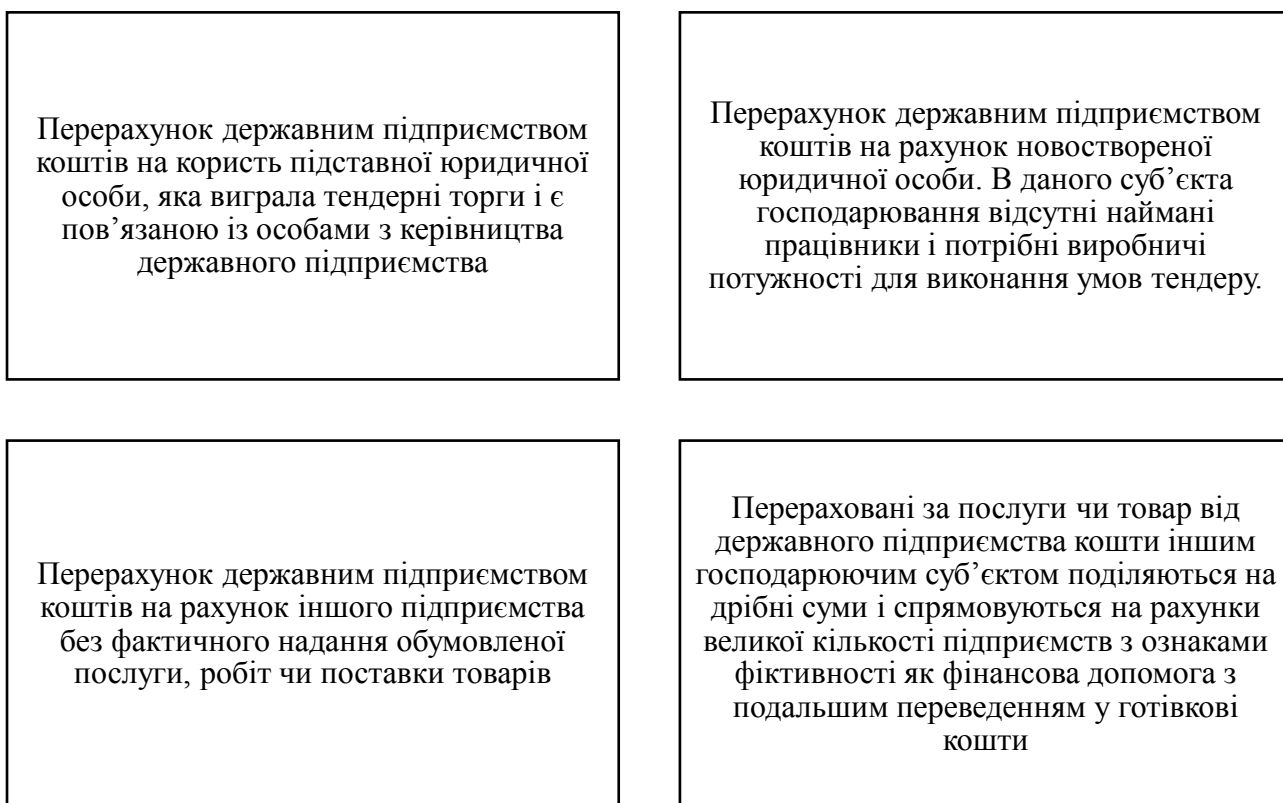

Рис.1.7. Способи незаконного привласнення та відмивання коштів в межах підприємств

Сформовано автором за даними джерела [24,25]

До прикладу, було викрито наступну схему виведення коштів з банків для подальшої їх легалізації. Три комерційні банки та одна фінансова компанія перерахували кошти на рахунки 14 підприємств, які мали подібні назви, пов'язаних кінцевих бенефіціарів і керівників.

З огляду на те, що банківські установи у таких випадках є безпосередніми учасниками схем легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом, основною метою діяльності як банківських установ, так і організаторів охорони правопорядку є оперативне виявлення даних схем та формування, на основі отриманого досвіду, ефективних механізмів протидії даним незаконним діям. Визначна роль тут відводиться саме системі фінансового моніторингу.

1.3. Особливості правового регулювання протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом

Так як питання легалізації фінансів, які були отримані в незаконний спосіб є проблемою світового масштабу і часто цей процес відбувається у тісній кооперації служб фінансового моніторингу різних країн, визначне місце в цьому процесі носять саме існуючі міжнародно-правові акти, які в своїй основі значно полегшують міжнародну кооперацію в цьому питанні.

Ще на початку 80-х років ХХ століття країни Західної Європи почали шукати шляхи боротьби із відмиванням кримінальних доходів. Оскільки банки були головною ланкою у багатьох схемах по легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, саме «Базельський комітет» (Комітет з правил та методів контролю за банківськими операціями) розпочав роботу зі створення рекомендацій у даному питанні [8].

Не менш важливе значення відіграє і Декларація, яка була сформована Базельським комітетом. В даній декларації сформовані основоположні принципи діяльності банківських установ в контексті превенції їх участі у будь-яких злочинних схемах та махінаціях з фінансами, що в результаті можна визначати як легалізацію незаконно отриманих коштів. Перш за все варто відзначити, що дана Декларація однією із перших офіційно декларувала обов'язок банківської установи приймати активну участь у ідентифікації та процесу превенції та елімінації будь-яких дій та клієнтів, які можуть бути пов'язані з легалізацією незаконно привласнених коштів. Також даний документ декларує важливість двохсторонньої кооперації між банківською установою та органами правопорядку [7].

Паризький саміт G-7 у 1989 році дав початок існуванню міжнародного органу по боротьбі із легалізацією коштів, набутих злочинним шляхом. Саме тоді країни-учасниці Великої сімки погодили створення FATF - організації, що розробляє політику та формує основні принципи боротьби з відмивання грошей.

Що стосується нашої держави, то тут першим базовим законом, який регламентує порядок діяльності банківських установ та органів правопорядку Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 28.11.2002 року. Саме в цьому Законі закладені основні формування сучасної системи превенції та протидії системі легалізацією незаконно привласнених коштів. Після його ухвалення в 2002 році даний Закон неодноразово доповнювався та змінювався відповідно до сучасних світових норм боротьби з явищем легалізації незаконно привласнених коштів та фінансування терористичних угруповань[24].

Найбільш кардинальних змін Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» зазнав в 2019 році. Основні зміни даного Закону зображені на рис.1.8.

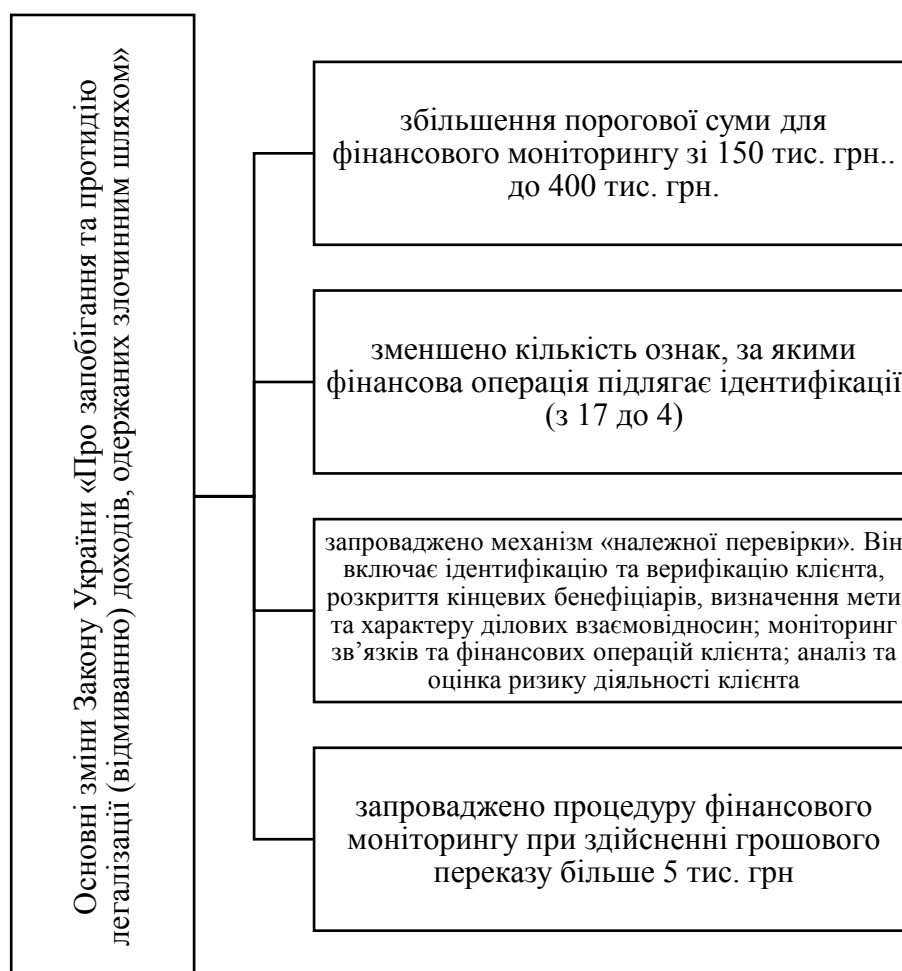

Рис.1.8. Основні зміни Закону України від 06.12.2019р. за №361-IX

Сформовано автором за даними джерела [30].

Закон «Про банки та банківську діяльність» містить окрему главу 11 «Запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Вона містить лише одну статтю, в якій зазначено, що НБУ в ході нагляду за діяльністю банків проводить перевірку щодо дотримання ними вимог законодавства у цій сфері [29].

Більш зрозуміло та конкретно порядок реалізації банківськими установами процесу банківського моніторингу можна знайти в Постанові Правління НБУ «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу». Дана Постанова регламентує загальний перелік вимог, який держава ставить перед банківською установою в питанні самостійної реалізації фінансового моніторингу [31].

Внутрішні документи банку з питань фінансового моніторингу мають на меті вирішити ряд питань (табл.1.2).

Таблиця 1.2

Порядок формування внутрішніх документів банківської установи, що стосуються фінансового моніторингу

№	Характеристика
1	Забезпечення конфіденційності інформації про факти передачі відомостей про фінансові операції клієнтів до спеціально уповноваженого органу
2	Забезпечення конфіденційності інформації про внутрішні документи банку з питань здійснення фінансового моніторингу
3	Забезпечення конфіденційності інформації про клієнтів банку, про рахунки, їх стан та фінансові операції, а також інших даних, що становлять банківську таємницю
4	Запобігання залученню працівників банківської установи до кримінальних схем з легалізації коштів та фінансування тероризму

Сформовано автором на підставі джерела [31]

Так, на сьогоднішній день існує значна кількість нормативних внутрішніх документів, які регламентують фінансовий моніторинг в банківській установі (рис.1.9).

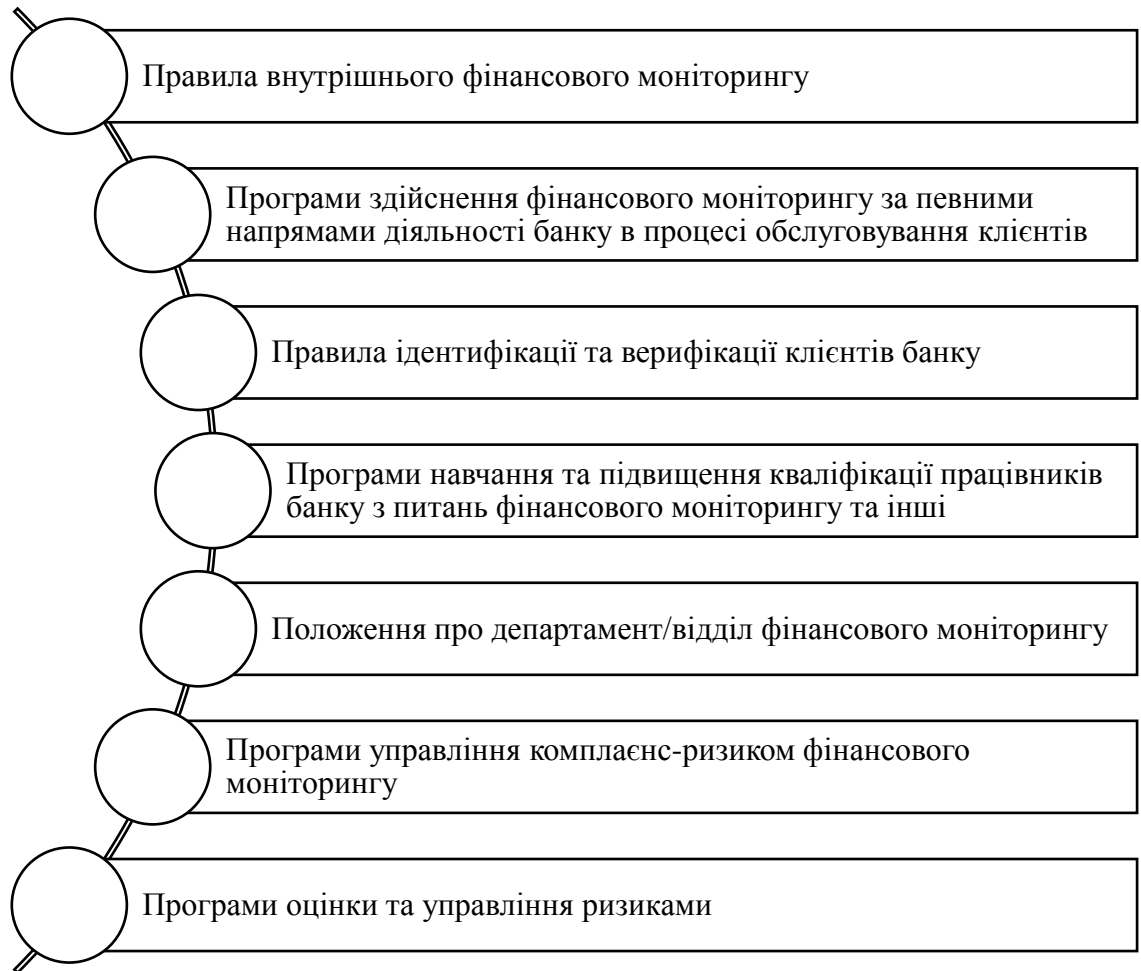

Рис.1.9. Перелік внутрішніх документів, які регламентують процес фінансового моніторингу в банківській установі

Сформовано автором за даними джерела [25]

Самі по собі внутрішні документи проходять постійний процес оновлення та вдосконалення, що зумовлено як змінами законодавчої бази, так і певним змінам у зовнішньому та внутрішньому середовищі існування банківської установи [25].

Таким чином, питання формування дієвої системи фінансового моніторингу є актуальним питанням як на рівня державного законотворення так і на рівні формування чітких норм функціонування конкретної банківської установи.

Висновки до розділу 1

За результатами проведеного нами дослідження теоретико-концептуальних засад діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом можна зробити наступні висновки:

1. Визначено, що в умовах сьогодення, актуальним для кожної країни залишається питання протидії легалізації фінансів, отриманих незаконним шляхом. Перш за все, така зосереджена увагу цьому явищу зумовлена існуванням значного рівня корупції в нашій країні, зловживанням посадовими обов'язками та посиленням негативного впливу процесів «тіньової економіки».

2. Розглянуто основні схеми легалізації злочинних доходів за участю банківських установ. Встановлено, що сам по собі процес легалізації коштів, одержаних в незаконний спосіб можна представити як комплексний та багатовекторний процес, який направлений на приховування реальних джерел прибутків, шляхом перетворення їх в інші види активів та проведення з ними численних фінансових операцій.

3. Доведено, що питання легалізації грошових коштів, які були отримані в незаконний спосіб є проблемою світового масштабу і цей процес відбувається у тісному взаємозв'язку служб фінансового моніторингу різних країн, ключове місце в цьому процесі займають саме існуючі міжнародно-правові акти, які в своїй основі значно полегшують міжнародну кооперацію у вирішенні даної проблеми.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

2.1. Аналіз результатів антилегалізаційної діяльності в Україні

Однією з найважливіших загроз економічній безпеці держави залишається процес криміналізації національної економіки. Незважаючи на вжиті заходи, зростає кількість економічних злочинів, порушується нормальна діяльність банківських і підприємницьких структур, в результаті державний бюджет недоотримує значну кількість коштів.

В даний час легалізація злочинних доходів вважається однією з серйозних загроз, яка здатна завдати непоправної шкоди як в окремих країнах, так і в рамках усїєї міжнародної спільноти. При цьому, згідно з даними Міжнародного валютного фонду, сума щорічного світового обсягу легалізації незаконно одержаних коштів відповідає 2 – 5% від світового ВВП.

Нагромадивши значні суми кримінальних доходів, злочинці стикаються з необхідністю введення їх у легальний економічний обіг, не викликаючи підозр у правоохоронних органів та не розкриваючи справжнього джерела їхнього походження. Найчастіше доходи, одержувані злочинним шляхом, переміщуються у фінансово-кредитну систему і повертаються до їхнього власника у вигляді легально отриманих доходів. Дії щодо надання правомірного виду володінню, користуванню чи розпорядженню грошовими коштами чи іншим майном, отриманими внаслідок скоєння злочину, є не те інше як «легалізація» (відмивання) доходів.

На ефективність боротьби з легалізацією впливають своєчасні заходи державного контролю з виявлення центрів відмивання капіталу. В умовах розвитку вільної торгівлі важко створити систему протидії відмиванню

тіньових доходів, відокремлену межами однієї держави. Успіх цієї діяльності залежить від міжнародного співробітництва з питань надання інформації, пов'язаної з розміщенням нелегальних коштів у банківські вклади, інвестиції чи нерухомість, а також щодо припинення зазначених правопорушень.

На сьогоднішній день практична більшість питань, які стосуються процесам запобігання та протидії легалізації незаконно отриманим фінансам, процесу фінансування терористичних організацій, а також розповсюдження зброї масового знищення, знаходиться в юрисдикції Державної служби фінансового моніторингу [32].

Банківський сектор належить до найбільш контрольованих областей діяльності, що пояснюється провідним становищем кредитних організацій економіки країни. Відмивання «брудних коштів» через банківську систему є досить частим використовуваним методом, який полягає в отриманні контролю злочинними угрупованнями над частиною банків, які сприяють в законному виведенні таких злочинних коштів.

Так, банківські установи, які виступають суб'єктами первинного фінансового моніторингу, зобов'язані у відведені їм строки та з оговореною періодичністю, надсилати власну фінансову звітність до Державної служби фінансового моніторингу. Дана фінансова звітність містить інформацію щодо всіх фінансових операцій, які відбувались в банківській установі протягом окремого звітного періоду. У випадку, якщо конкретна банківська установа буде запідозрена у проведенні неправомірних фінансових операцій, Державна служба фінансового моніторингу має право позапланового запиту фінансової звітності [18].

Криміналізація банківської системи має явно стійкий характер і відрізняється тенденцією до значного зростання злочинів цієї категорії. Крім банківських організацій, контроль посилили некредитні установи: керуючі компанії; недержавні пенсійні фонди; кредитні кооперативи; мікрофінансові організації; страхові брокери; товариства взаємного страхування; ломбарди та ін.

Метою організації внутрішнього контролю у таких установах є забезпечення захисту некредитної фінансової організації від проникнення до неї злочинних доходів, а також управління ризиком легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму з метою його мінімізації.

Зростанню масштабів організованої злочинності сприяє режим сприяння зарубіжним фінансовим потокам, створений і підтримуваний урядом країн у формі спеціальних офшорних зон. Це територія держави або її частина, в межах якої для компаній-нерезидентів діє особливий пільговий режим реєстрації, ліцензування та оподаткування, за умови, що їхня підприємницька діяльність, як правило, здійснюється за межами цієї країни. Прибуток від надання фінансових послуг у зонах вільної торгівлі становлять вагому частину національного доходу. Приєднання до міжнародної системи боротьби з легалізацією призведе до втрати частини доходів, що негативно позначиться на економіці цих країн, які, як правило, не мають інших джерел розвитку. Якщо раніше офшорні фінансові компанії залучали закордонних власників капіталу податковими пільгами, то на сьогоднішній день їхньою головною перевагою є закритість інформації (наприклад, законодавство про банківську таємницю).

Сучасні тенденції у розвитку банківської сфери спрямовані на підвищення відповідальності банку щодо вивчення діяльності своїх клієнтів. Так, згідно з міжнародними вимогами вважається, що кредитна організація, яка прийняла обслуговування клієнта, повною мірою проаналізувала «чистоту» його бізнесу, як з позиції окупності своїх ресурсів, а й з позиції злочинності діяльності.

У відповідності до існуючих даних статистики, отриманої з документів ДСФМ в період з 2019 по 2021 рік до Державної служби фінансового моніторингу надійшло 37 590 148 повідомлень про проведення підозрілих чи потенційно незаконних фінансових операцій (рис.2.1).

При цьому варто зазначити, що в 2021 році кількість таких повідомлень зросла на 8%, в порівнянні з 2020 роком, та в 17%, у порівнянні з 2019 роком. Така динаміка є наглядним показником ефективності діяльності СФМ та збільшенню сфер аналізу цієї служби.

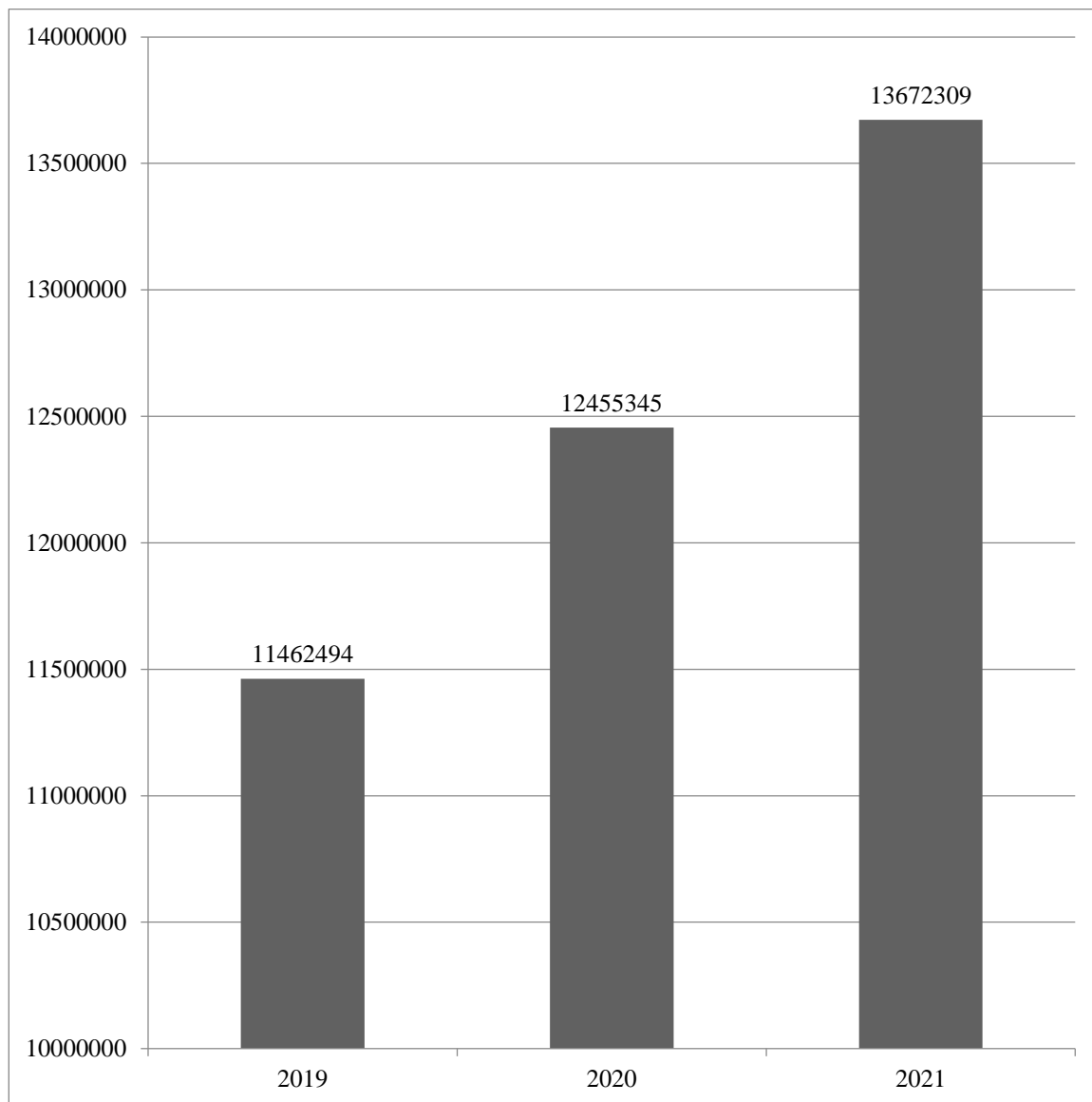

Рис. 2.1. Динаміка поступлень повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінмоніторингу за 2019-2021 рр., шт.

Джерело: складено за даними [15-17]

При цьому варто зазначити, що в 2021 році кількість таких повідомлень зросла на 8%, в порівнянні з 2020 роком, та 17% у порівнянні з 2019 роком. Така динаміка є наглядним показником ефективності діяльності службою ФМ та збільшенню сфер аналізу цієї служби (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка поступлень повідомлень про фінансові операції, що
підлягають держфінмоніторингу України
за 2019-2021 рр., шт.

Показник	2019	2020	2021
Обсяги поступлень повідомлень	11462494	12455345	13672309

Джерело: складено за даними [15-17]

Наступні дані, які слід дослідити- це кількість повідомлень, які були взяті на облік в період за 2019-2021 роки, зокрема:

- за 2019 рік кількість повідомлень про підозрілі фінансові операції або ж про факти протиправних дій в сфері проведення фінансових операцій, становила 12098676 повідомлень. Під час дослідження динаміки цього показника у наступні роки, було виявлено, що кількість повідомлень збільшувалось;

- за 2020 рік було отримано на 1821151 повідомлення (13%) більше, ніж за 2019 рік. Що стосується 2021 року, то протягом нього було отримано 159904656 повідомлень про підозрілі фінансові операції або ж про факти протиправних дій в сфері проведення фінансових операцій, що на 10% більше, ніж було отримано в попередній, 2020 рік.

На рис.2.2 зображений поквартальний зріз взятих на облік Державної служби фінансового моніторингу повідомлень за 2019-2021 роки.

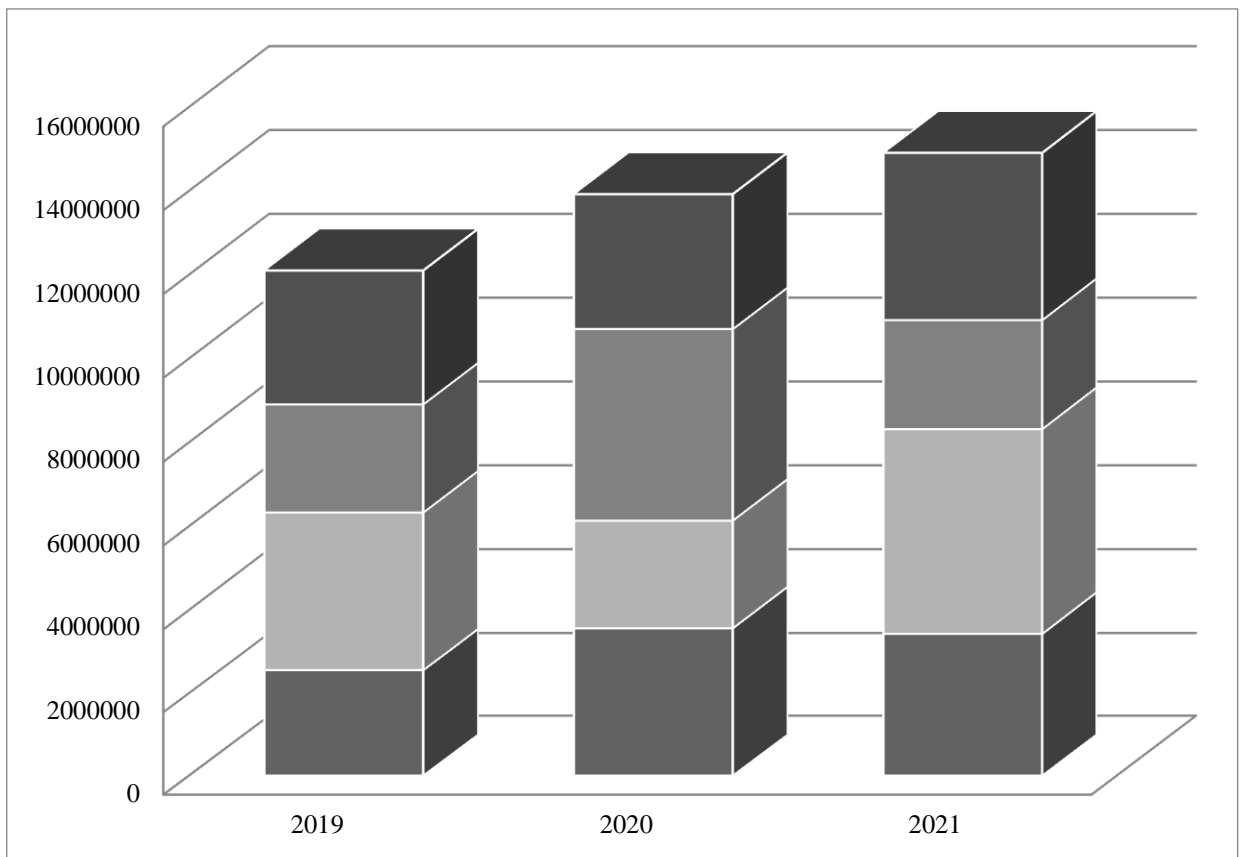

Рис. 2.2. Динаміка взятих на облік ДСФМ повідомлень
за 2019-2021 рр., шт.

Джерело: складено за даними [15-17]

Табличний варіант поквартального зрізу взятих на облік Державної служби фінансового моніторингу повідомлень за 2019-2021 роки представлено на табл.2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка взятих на облік Державної служби фінансового моніторингу
повідомлень за 2019-2021 рр., шт.

Показник	2019	2020	2021
1 квартал	2556759	3564321	3429653
2 квартал	3768099	2568943	4886531
3 квартал	2579877	4567932	2599820
4 квартал	3193941	3218631	3988652

Сформовано автором на підставі джерела [15-17]

Переважна кількість отриманих повідомлень до Державної служби ФМ, надходила від фінансових установ. Безперечно цей факт можна пояснити тим, що переважаюча більшість фінансових операцій відбувається саме у банківських установах. Окремою причиною переважання звернень до Держфінмоніторингу з боку банківської установи є той факт, що самі по собі банки вже давно усвідомили важливість формування індивідуальних систем фінансового моніторингу, що дало їм можливість активніше виявляти підозрілі та ризикові банківські операції.

В ході своєї діяльності Державна служба фінансового моніторингу, збираючи інформацію від СПФМ, СДФМ, правоохоронних органів, профільних органів фінансового моніторингу іноземних країн та інших джерел, групує її за рівнем ризику, аналізує та створює дос'є для проведення спеціальних фінансових розслідувань.

Чільне місце в цьому аспекті діяльності Державної служби фінансового моніторингу належить процесам розслідування фінансових операцій, що пов'язані з діяльністю посадовців. Всі матеріали, які при цьому отримує Державна служба фінансового моніторингу передаються до спеціалізованих правоохоронних органів, зокрема НАБУ, Офісу Генеральної прокуратури, НБУ та СБУ.

Якщо розглядати основні типи переданих від Державної служби фінансового моніторингу до спеціалізованих органів, таких як СБУ, НАБУ, Державне бюро розслідування, Державна податкова служба, НПУ та ОГП, то всі матеріали поділяються за змістом та систематизацією на узагальнені та додаткові.

Згідно існуючих статистичних та інфографічних даних, можна зробити висновок, про те, що порівнюючи з 2019 роком, коли загальна кількість переданих Державною службою фінансового моніторингу до спеціалізованих правоохоронних органів матеріалів становило 893, цей показник зріс в 2021 році та становив 1170 матеріалів.

Так, на рис.2.3 зображено динаміку переданих ДСФМ узагальнених та додатково узагальнених матеріалів до правоохоронних органів.

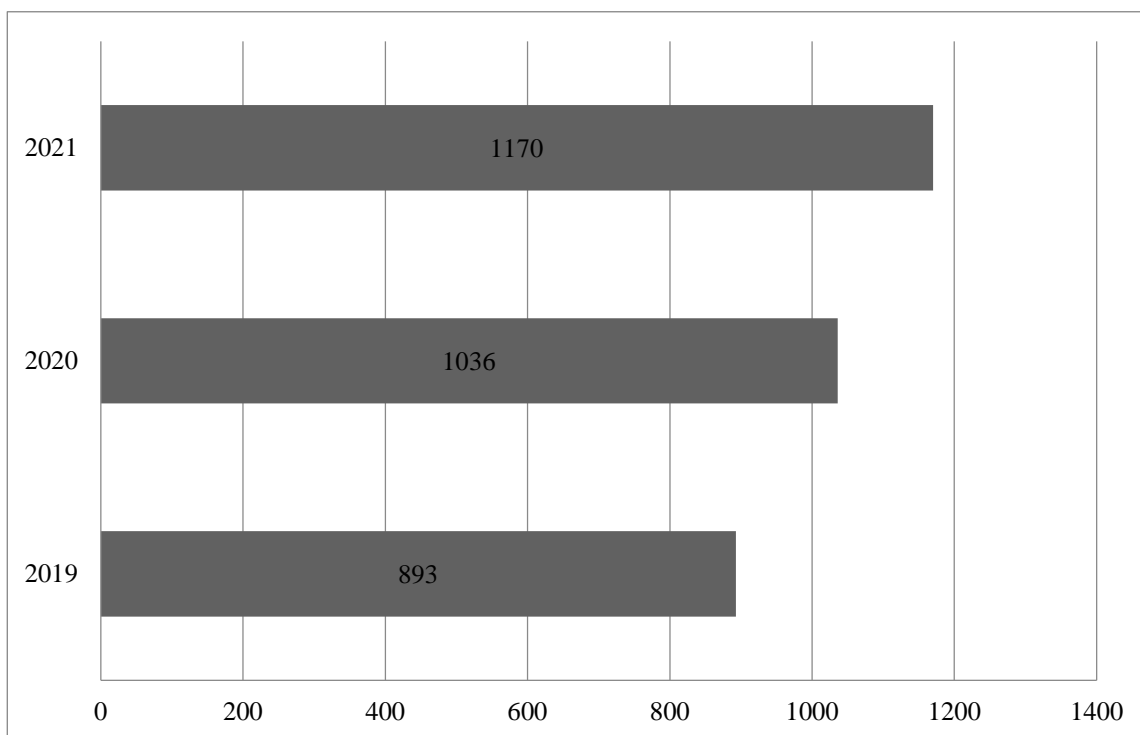

Рис. 2.3. Динаміка переданих ДСФМ матеріалів до правоохоронних органів за 2019 - 2021 рр., шт.

Сформовано автором на підставі джерела [15-17]

Таким чином, нами було проаналізовано результати антилегалізаційної діяльності в Україні, на прикладі діяльності Державної служби фінансового моніторингу. Було виявлено, що в період з 2019 до 2021 року, ефективність діяльності цієї структури динамічно зростає, що свідчить про правильний напрямок розвитку державної політики в цій сфері та зацікавленість у викоріненні явищ легалізації незаконно отриманих коштів. Та попри це, зважаючи на масштаби корупційної діяльності в нашій країні, зовнішні та внутрішні проблеми, з якими стикнулася наша держава, на сьогоднішній день дана сфера досі потребує якісних та кількісних трансформацій та покращень.

2.2. Оцінювання основних ризиків для банківської системи внаслідок легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом

У сучасних умовах забезпечення фінансової безпеки країни набуває особливої актуальності. Поряд з новими викликами та загрозами фінансовій безпеці, зберігають свою значущість і існуючі раніше загрози: ризики цінової та фінансової нестабільності, загрози тінізації економіки та фінансового сектора та інші, включаючи ризики, що генеруються відмиванням злочинних доходів та терористичною загрозою. Збереження актуальності загроз фінансової безпеки, що існували раніше, обумовлено насамперед тим, що умови та джерела їх формування успішно адаптуються до змін економічної реальності, враховують технологічні інновації, миттєво реагують на тренди цифрових трансформацій.

Економічні ризики, що генеруються відмиванням грошей, є як на макроекономічному рівні, так і на рівні окремих організацій і підприємств. У цьому ключі окремої уваги вимагають банківські організації, особливості діяльності яких роблять їх найбільш (у порівнянні з нефінансовими організаціями) схильними до ризиків, що генеруються відмиванням грошей.

Після публікації Базельським комітетом з банківського нагляду документу, «загально визнаними стали ризики залучення банківських організацій у процеси легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму та, відповідно, необхідність протидії цим ризикам, включаючи їхній аналіз, оцінку та моніторинг».

Для захисту фінансового сектора економіки від проникнення незаконно отриманих доходів державі необхідна ефективна система протидії легалізації незаконно отриманих доходів, що включає організаційну структуру, нормативно – правову базу, інформаційні системи, комплекс методів аналізу та обробки повідомлень та інформації.

Фінансовий моніторинг здійснюється на постійній основі наглядовими органами, кредитними організаціями та іншими організаціями, які є

суб'єктами внутрішнього ФМ , від яких залежить результат роботи всієї СФМ. Сукупність перевірок, які проводяться у тандемі, дозволяє забезпечувати оперативність реагування на будь-які факти фінансування тероризму та легалізації незаконних доходів.

Для того, щоб в повній мірі реалізовувати комплекс заходів, який спрямований на протидію відмивання нелегальних доходів, важливим є оперативно та в повній мірі проводити ідентифікацію існуючих загроз, а також періодично застосовувати різноманітні системи оцінки ризиків та стадії вразливості системи, як на рівні окремої фінансової установи, так і на рівні всієї держави, у випадку, якщо вони є об'єктами, які можуть бути використані у злочинних схемах.

З огляду на це, важливим елементом даного процесу стає порядок оцінки ризиків та аналізу ефективності діяльності механізмів, які повинні чинити превентивну та елімінаційну дію щодо процесів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Особливо важливим є цей процес на національному рівні.

Проведення національної оцінки ризиків передбачено Законом «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку збору, обробки і аналізу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, схвалення та оприлюднення результатів національної оцінки ризиків та здійснення заходів за її результатами» за №690 від 05.08.2020 р.[30,32].

Сам по собі процес проведення національного оцінювання регулюються та реалізовується Державною службою фінансового

моніторингу. При цьому основними учасниками даного процесу є всі державні структури, які також спеціалізуються на протидії легалізації доходів, одержавних злочинним шляхом. Окрім того, учасниками цього процесу можуть стати громадські організатори, наукові установи та незалежні експерти чи спілки експертів [32].

Мета проведення національної оцінки ризиків є ідентифікація та аналіз всіх можливих загроз та пошук вразливих елементів фінансової системи країни, які потенційно або реально можуть чинити вплив економічну систему та економічну безпеку країни, та можуть призвести до поширення схем легалізації доходів, одержавних злочинним шляхом

В рамках аналізу ризиків легалізації грошей банківськими організаціями органи фінансового моніторингу особливу увагу приділяють процесу формування повідомлень про операції, що підлягають контролю, та своєчасному та коректному інформуванню уповноваженого органу. Процес формування повідомлень охоплює процедури від виявлення у діяльності клієнтів операцій, що підлягають обов'язковому контролю, та операцій, щодо яких виникають підозри, що вони здійснюються з метою легалізації грошей до заповнення формату повідомлення в особистому кабінеті.

Таким чином, аналіз ризиків відмивання грошей та фінансування тероризму відштовхується від перевірки повноти охоплення повідомленнями операцій, що підлягають обов'язковому контролю, та поширюється на визначення рівня та обсягу аналітичної обробки операцій, щодо яких виникають підозри про залучення у відмивання грошей та фінансування тероризму, та відповідно повноти охоплення повідомленнями таких операцій

Важливим ризиком, що притаманній економіці нашої держави, є значний рівень тіньової економіки. Її наявність веде до недоотримання державним бюджетом податкових платежів, викривлення конкурентних переваг, поширення схем для ухиляння від податкового навантаження, зростання корупції та втрата населенням довіри до державних інституцій (рис.2.4).

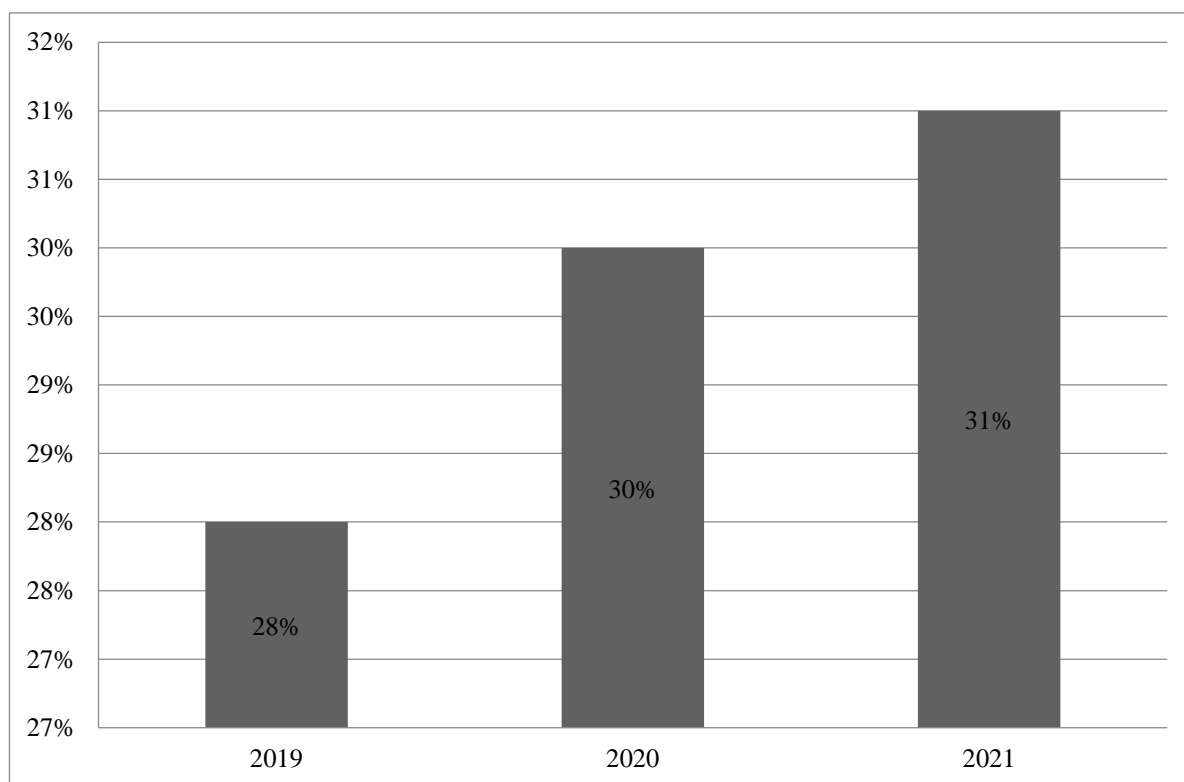

Рис. 2.4. Показник рівня тіньової економіки в Україні у 2019-2021 рр., %

Сформовано автором на основі джерела [18]

Варто також наголосити та тому факті, на самі по собі показники тіньової економіки є релевантними рівня легалізації незаконно отриманих коштів в країні. А це є прями індикатором для банківських установ, що свідчить про необхідність формування ешалонної системи захисту, превенції та елімінації цих явищ із структури фінансових операцій у власній функціональній діяльності.

Важливим і досить небезпечним ризиком для України в сфері відмивання брудних грошей є високий рівень корупції. Згідно даних Transparency International показник індексу сприяння корупції в Україні у 2021 році склав 33 балів зі 100 можливих [33]. І цей показник вказує на погіршення ситуації, адже Україна додала 3 бали у порівнянні із 2019 роком (рис.2.5).

Усвідомлення високого рівня корупції відбувається не лише на рівні спеціалізованих наукових кіл. Цю проблему усвідомлюють і пересічні громадяни. Так, згідно дослідження НОР, яке демонструє опитування пересічних громадян, що було проведено Фондом «Демократичні ініціативи»

та соціологічною службою Центру Разумкова, 83% всіх опитаних респондентів висловили ствердну думку про те, що корупцію в Україні неможливо перемогти. 50% опитаних вважають, що сучасна антикорупційна система є попросту провальною. 9% вважають, що на полі антикорупційної активності держави є певні успіхи, і лише 1% відсоток опитаних вважає всю антикорупційну політику успішною [33].

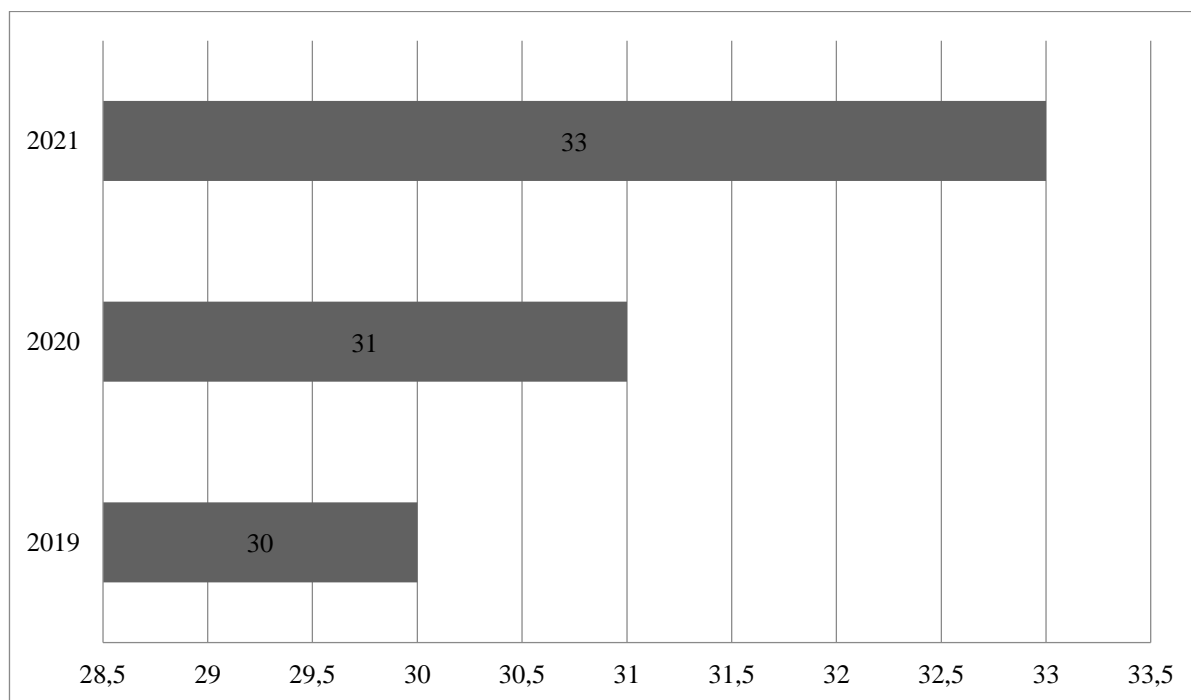

Рис. 2.5. Динаміка індексу сприйняття корупції за 2019-2021 рр.

Сформовано автором на основі джерела [33]

В той же час, 48% з усіх опитаних громадян не змогли виділити ні одної державної структури, яка б спеціалувалась на боротьбі з явищами корупції. Такі результати є прямим свідченням того, що на сьогоднішній день існує значний рівень недовіри громадян до державних іститутів влади, правоохоронних органів у питанні боротьби з протиправними діями в питаннях легалізації незаконно привласнених коштів, корупцією та інших фінансових злочинів.

Безперечно, наступним доволі вагомим фактором, який виступає потужним стимулятором розвитку тіньової економіки є офшоризації економічної системи держави. З огляду на те, що наша країна відзначається значним рівнем податкового навантаження на всі види бізнесу, це призводить

до постійного відтоку капіталу за кордон, де податкове навантаження є значно менше, економіка стабільніша, а рівень комерційної та банківської таємниці гарантується не лише ефективними правоохоронними органами, а і незалежною судовою системою. Укладачі НОР називають основні причини привабливості офшорів для бізнесу (рис.2.6).

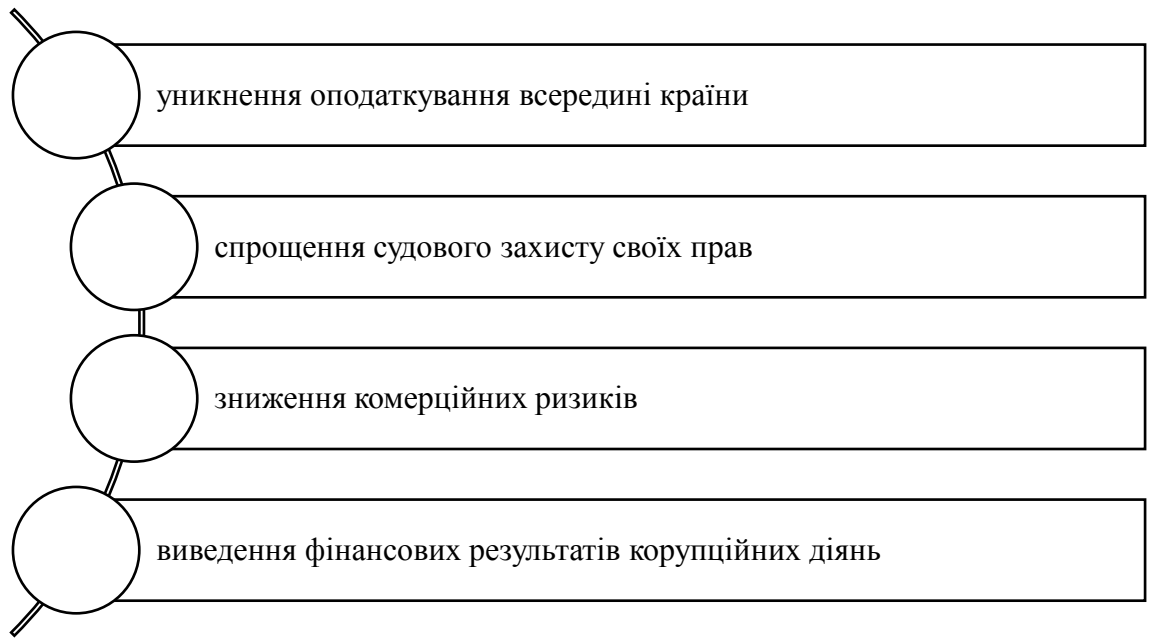

Рис. 2.6. Основні причини привабливості офшорів для бізнесу

Сформовано автором на основі джерела [4]

Готівково-грошовий обіг в Україні зростає з кожним роком. Залишки готівки в касах банківських установ на 01.01.2020 р. склали 36,5 млрд. грн. і цей показник є найбільшим за історію існування гривні. Водночас у останні роки спостерігається як ріст пунктів приймання платежів готівкою, так і обсяг таких готівкових платежів: кількість небанківських фінансових установ зросла у 13,2 рази, а кількість прийнятих ними платежів - орієнтовно у 20 разів; кількість агентів банків збільшилась у 8,7 разів, а кількість прийнятих ними платежів - в 1,9 разів [4].

З огляду на це, базовими та критичними завданнями, які стали перед політичною системою нашої країни є формування фронту боротьби з монополістичними структурами, які були сформовані провладними організаціями та олігархічними колами. Важливими перешкодами до подолання тіньової економіки також виступає високий рівень корупційної

активності на всіх рівнях адміністративної та господарчої діяльності, ріст злочинності, несприятливі зовнішні та внутрішні умови для інвестицій, переважання готівкових операцій, над безготівковими, а також високий рівень офшоризації економічної системи держави.

Висновки до розділу 2

За результатами проведеного аналізу особливостей діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, можна зробити наступні висновки:

1. Встановлено, що на сьогоднішній день в нашій країні банківські установи, які виступають суб'єктами первинного фінансового моніторингу, зобов'язані у відведені їм строки та з оговореною періодичністю, надсилати власну фінансову звітність до Державної служби фінансового моніторингу. Дана фінансова звітність містить інформацію щодо всіх грошово-кредитних операцій, які здійснювалися в банківській установі за відповідний звітний період. У випадку, якщо конкретна банківська установа буде запідозрена у проведенні неправомірних фінансових операцій, Держфінмоніторинг має право позапланового запиту фінансової звітності даного банку.

2. Визначено, що процес проведення національного оцінювання регулюється та реалізовується ДСФМ. При цьому основними учасниками даного процесу є всі державні структури, які також спеціалізуються на протидії відмивання «брудних коштів». Окрім того, учасниками цього процесу можуть стати громадські організатори, наукові установи та незалежні експерти.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

3.1. Основні шляхи удосконалення діяльності банківських установ в системі протидії легалізації злочинних доходів та напрями їх подолання

Для ефективної протидії легалізації злочинних доходів банківські установи повинні в період своєї діяльності реалізовувати постійний аналіз фінансових операцій за допомогою використання ризик-орієнтованого підходу, а також реалізовувати періодичне оцінювання власного фінансового стану. На рис.3.1 зображено комплекс заходів, який повинен здійснювати банк для боротьби з виведення неофіційних доходів.

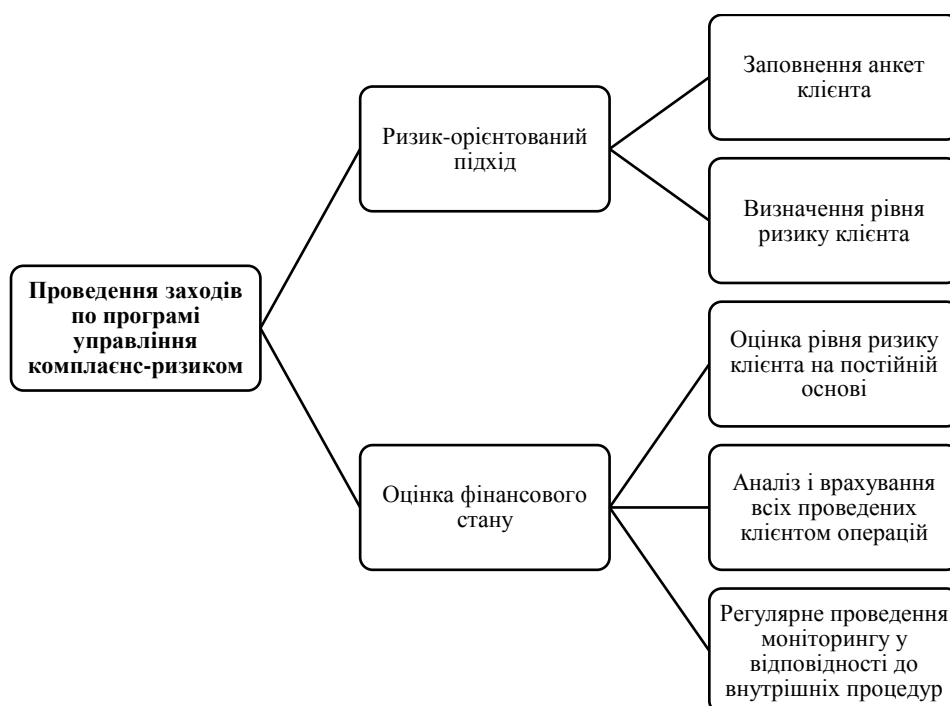

Рис. 3.1. Перелік заходів банківської установи при здійсненні моніторингу злочинних доходів

Сформовано автором на основі джерела [28]

Одним з кроків превенції проведення незаконних фінансових операцій є отримання від клієнта банківської установи не лише документ, який посвідчує особу, а і довідку про джерела отримання цих коштів. Таким чином банківська установа буде впевнена, що фінансова операція, яку хоче провести клієнт не буде перевищувати його розміру доходів та відповідатиме виду його діяльності [28].

Варто зазначити, що попри значні позитивні зрушення у законодавчому процесі, що стосується питання розроблення стійких механізмів протидії явищам легалізації нечистих доходів, на сьогоднішній день банківські установи й досі стикаються із значними складнощами в цьому питанні.

По-перше, з питань ідентифікації клієнтів і, зокрема, періодичності оновлення ними інформації. Закон ніяким чином не зобов'язує клієнтів поновлювати інформацію про себе, внаслідок цього перед банківськими працівниками виникає проблема одержання від клієнтів таких даних. Вирішення даного питання полягає у грамотному укладанні договорів на обслуговування клієнтів із зазначенням пункту щодо відповідальності за ненадання потрібної банку інформації у передбачені терміни та застосування відповідних санкцій за такі порушення.

По-друге, проблемною стороною цього питання є створення та регламентації повноцінного та всеохоплюючого нормативно-правового забезпечення діяльності фінансової установи. Досить часто керівний склад банку не в повній мірі розуміє мету та кінцеві результати реалізації тої чи іншої постанови НБУ, попросту змушують своїх працівників механічно виконувати ряд дій, що в кінцевому результаті спричинює появу значної кількості патових ситуацій, незрозумілих моментів та спірних питань [5].

Варто зазначити, що в цьому питанні вина не лише керівного та управлінського складу банківської установи, оскільки постанови Національного банку України та розроблені до них інструктивні матеріали носять суперечливий характер та не враховують всі можливі подальші варіанти розвитку подій. Таким чином, лише за умови чіткого роз'яснення та

врахування всіх можливих проблем та суперечностей щодо реалізації норм, постанов та інструкцій НБУ, можлива їх ефективна реалізація та імплементація.

Третім моментом є процес виявлення банком підозрілих операцій та повідомлення про них спеціально уповноваженому органу. Відповідно до нормативно-правових актів та внутрішніх регламентів банківських установ інформація про виявлені сумнівні операції надходить до відповідального працівника та вноситься до реєстру операцій, які підлягають фінансовому моніторингу.

Ще одним проблемним моментом є система індикаторів виявлення сумнівних операцій. В законодавстві чітко прописано лише граничні суми таких операцій. Присвоєння статусу сумнівної операції банк може лише за наявності «вмотивованої підозри». Проте, на чому повинна ґрунтуватись така підозра, ніде не зазначено. Це породжує різночитання, оскільки крім ознак, норми не містять індикаторів чи критеріїв, які б давали чітку вказівку суб'єкту моніторингу [21].

Не менш проблемною та такою, що викликає багато питань, є досі функціонуюча система індикаторів підозрілих та сумнівних фінансових операцій. Це пов'язано з тим, що рішення про присвоєння фінансовій операції статусу «сумнівної» є вкрай суб'єктивним рішенням, оскільки по сьогоднішній день відсутні повноцінні та уніфіковані критерії, які б стали корисними рядовим працівникам банківської установи [20].

Першою індикаторною межею виступають функціональні бізнес-підрозділи банківської установи, в межах яких відбувається безпосередня кооперація з клієнтами. На рис.3.2 зображені основні функціональні обов'язки даних функціональних бізнес-підрозділів банку.

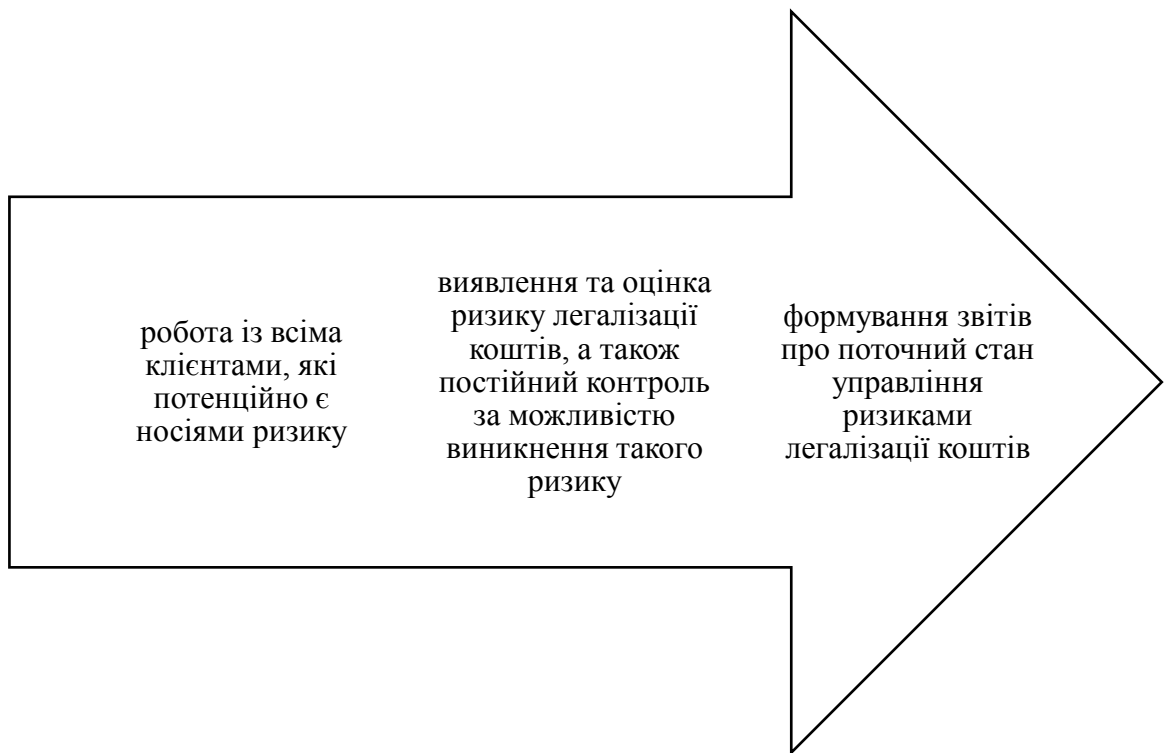

Рис.3.2. Основні функціональні обов'язки даних функціональних бізнес-підрозділів банківської установи

Сформовано автором на основі джерела [37]

Друга лінія захисту – це відділи з управління ризиками та підрозділи комплаєнс-контролю, до функцій яких входять [37]:

- розробка, впровадження та постійне вдосконалення системи оцінки та управління ризиками легалізації коштів;
- консультування структурних підрозділів банківської установи з виникаючих питань щодо оцінки ризиків;
- організація та періодичне проведення спеціалізованих семінарів, тренінгів та коворкінгів для працівників банківської установи для покращення їх професійних навичок у сфері оцінки реальних та теоретичних ризиків щодо проведення фінансових операцій та легалізації коштів;
- створення спеціальної фінансової звітності про поточну діяльність банківської установи щодо профілактики та протидії легалізації клієнтами незаконно отриманих коштів.

Під час формування власної системи комплаєнс-контролю банківські установи досить часто вдаються до двох методик (Рис.3.3.).

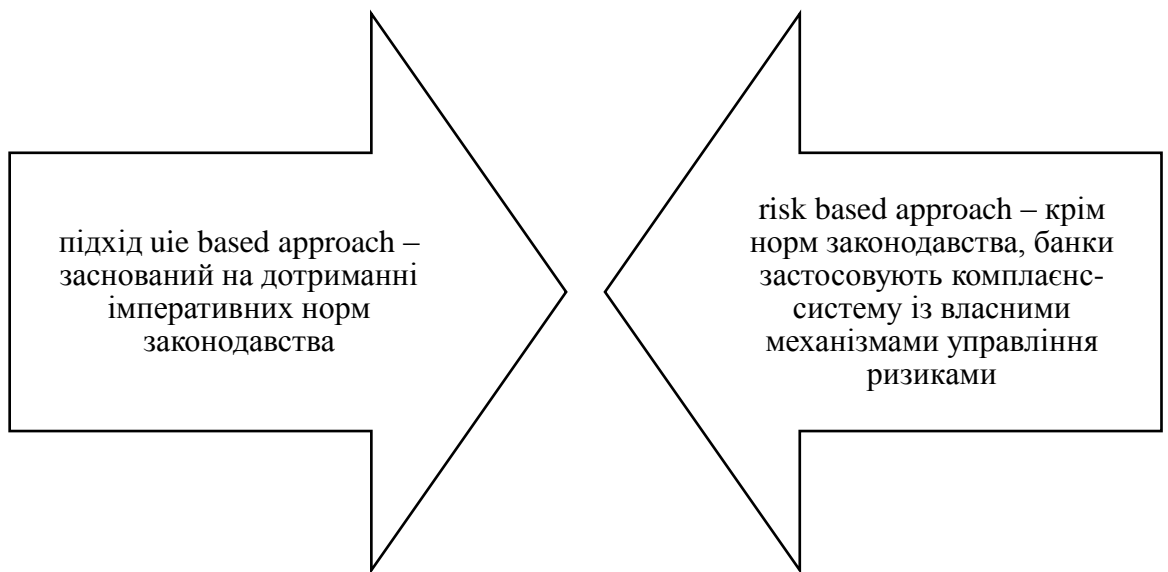

Рис.3.3. Підходи для формування власної системи комплаєнс-контролю

Сформовано автором на основі джерела [37]

В процесі формування ефективних систем запобігання ризикам легалізації коштів банкам важливо зосередитися на виявленні та протидії:

- 1) приховуванню походження коштів, одержаних незаконним шляхом;
- 2) приховуванню осіб, які отримують незаконні доходи і прагнуть їх легалізувати у банківській системі;
- 3) приховуванню дійсних власників незаконно отриманих коштів і тих, хто ініціює схему їх легалізації;
- 4) оперативному доступу до коштів, отриманих у незаконний спосіб;
- 5) створенню умов безпечного використання нелегальних коштів [38].

Для покращення процесів моніторингу та ідентифікації нелегальних та протиправних фінансових операцій, кожна банківська установа повинна здійснити наступні заходи:

- покращити моніторинг внутрішньої звітної документації відповідно до норм законодавства;
- проводити постійну звірку клієнтів за комерційними базами даних;

- приділяти значну увагу на випадки невідповідності коштів, яку клієнт бажає провести по фінансовій операції та його реальний дохід;
- виявлення спірних, нелогічних та повторюваних операцій;
- постійний моніторинг компроментуючої інформацію по власним клієнтам;
- проведення постійного вдосконалення існуючих навичок власних кадрів в сфері протидії легалізації незаконно отриманих коштів [38].

На рис.3.4. зображені найбільш впливові причини, які спонукають суб'єктів господарювання вдаватись до «тіньових» способів ведення власної господарської діяльності, а також використовувати схеми легалізації незаконно отриманих коштів.

Рис.3.4. Чинники, які впливають на розвиток тіньового бізнесу

Сформовано автором на основі джерела [38].

Таким чином, з метою зменшення рівня легалізації незаконних коштів в нашій країні, важливим є здійснення ряду заходів (рис.3.5).

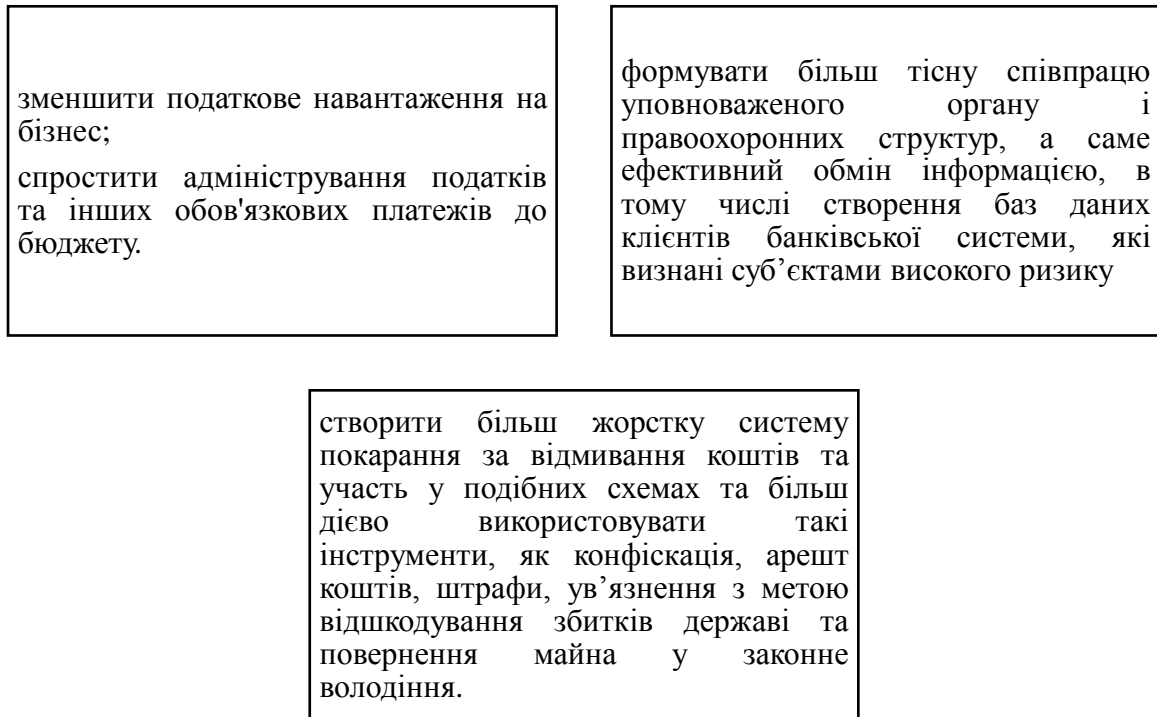

Рис.3.5. Основні заходи, які варто здійснити для зменшення проявів процесів легалізації незаконно отриманих коштів

Сформовано автором на основі джерела [40].

При цьому варто зазначити, що на сьогоднішній день всі ці дії неможливо здійснити без формування стійкого суспільного та політичного рішення щодо даного питання. Це рішення повинно включати комплексну зміну парадигми та реформування економічної системи країни, судочинства та системи охорони правопорядку. Такий крок є особливо важливим з огляду на те, що будь-які позитивні зрушення в питанні протидії легалізації незаконно отриманих коштів, неможливі без зміни функціональних парадигм контролюючих та караючих органів, які, за умови відсутності змін, будуть формувати в своїй структурі потужні механізми опору та осередки злочинних схем, тим самим нівелюючи всі позитивні моменти від впровадження нової системи фінансового моніторингу.

Таким чином, ми можемо побачити, що на сьогоднішній день ведеться активна робота по формуванню повноцінної та всеосяжної системи фінансового моніторингу як зі сторони банківської установи, так і зі сторони законодавчих органів. Та попри всі старання, недоліків в цьому питанні все ще достатньо. Було також визначено, що рівень та якість існуючої в банківській установі системи фінансового моніторингу є визначальним показником її рівня репутації та довіри. Усвідомлення важливості формування такої системи стимулює розвиток банківської установи. Важливо також, щоб державні органи не лише регламентували, але й активно приймали участь у вирішенні проблеми практичного застосування антилегалізаційного законодавства, були задіяні в процесах вироблення моделей оцінки ризиків та ефективного контролю за їх управлінням.

3.2. Зарубіжний досвід функціонування банківської системи в антилегалізаційній сфері

Як вже було зазначено вище, питання легалізації незаконно отриманих коштів виступає вкрай важливим та актуальним. До прикладу, якщо на початку 2010 року, обсяг незаконно отриманих грошових коштів, які були легалізовані сягав 1 трлн.доларів США, то в 2019 році ця сума сягнула 3 трлн. доларів США [5]. Питання протидії цьому явищу на загальнодержавному рівні в світі почало обговорюватись з 1989 року, коли переважна більшість розвинутих країн усвідомила реальні та майбутні масштаби негативних наслідків цього явища.

З метою координації зусиль різних країн у боротьбі із відмиванням у липні 1989 року створено групу розробки фінансових заходів по боротьбі з відмиванням грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering) – FATF. Завданням даної організації було дослідження тенденцій легалізації грошей, аналізу антилегалізаційних заходів та результатів їх застосування,

надання рекомендацій державам щодо боротьби із відмивання коштів та фінансування тероризму. Власне відповідно до рекомендацій FATF більшість держав впорядковують своє законодавство і реформують діяльність фінансової та правоохоронної систем [8].

Ключову роль в питанні регуляції сфери протидії легалізації незаконно отриманих коштів відіграють і різноманітні міжнародні організації та комітети, такі як Базельський комітет, MONEYVAL – Комітет експертів Ради Європи та Егмонтська група [9].

Діяльність даних комітетів здебільшого направлена на проведення аналізу сучасної ситуації у питанні протидії легалізації незаконно отриманих коштів та формуванню чітких рекомендацій для національних агенств та банківських установ.

Так, кожна окремо взята країна, за активного користування міжнародних рекомендацій, може формувати та реалізовувати власні системи протидії легалізації незаконно отриманих коштів.

Якщо розглядати досвід врегулювання питання протидії легалізації незаконно отриманих коштів, то тут всі банківські операції, які перевищують 10 тис.доларів США повинні бути переглянуті відповідними підрозділами банківської установи, а вся документація про цю операцію буде збережена понаднормово. [5].

Що стосується Німеччини, то тут базовими Законами, які регулюють питання протидії легалізації незаконно отриманих коштів, є Закон про виявлення доходів від тяжких злочинів, Закон щодо додаткових положень про відмивання коштів та фінансування тероризму, до яких імплементовано вимоги третьої Директиви ЄС. При цьому сам процес легалізації незаконно отриманих коштів є кримінальним правопорушенням. Варто також зазначити, що уряд Німеччини надав значний обсяг повноважень органам, які спеціалізуються у веденні даних справ, при цьому не лише на території країни, а і за її межами. У більшості випадків питаннями протидії легалізації

незаконно отриманих коштів займається Федеральне відомство кримінальної поліції [8].

Якщо говорити про федеральний рівень державного фінансового контролю, то тут першочергову роль відіграє Федеральне управління фінансового нагляду (нім. BaFin – Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht). Сам по собі BaFin є державною структурою, вся діяльність якого знаходиться в прямому підпорядкуванні Федерального уряду Німеччини [36]. До основних завдань Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht входять наступні:

- моніторинг діяльності банківських установ, страхових компаній, інвестиційних фондів та посередників проведення фінансових операцій;
- превенція реалізації злочинних дій та зловживань у користування фінансовою системою Німеччини з метою легалізації незаконно отриманих коштів та фінансування терористичних операцій[36].

Банківські установи в Німеччині під час своєї операційної діяльності використовують спеціальну класифікацію, яка включає в себе стійкі та змінні індикатори, які дають можливість комплексно оцінити фінансові операції, які здійснюються всередині банківських рахунків їх клієнтів (рис.3.6).

У Польщі органами державної адміністрації, які є компетентними у питаннях протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, є міністр фінансів та генеральний інспектор фінансової інформації. Генеральний інспектор є секретарем або заступником державного секретаря Міністерства фінансів та очолює Департамент фінансової інформації.

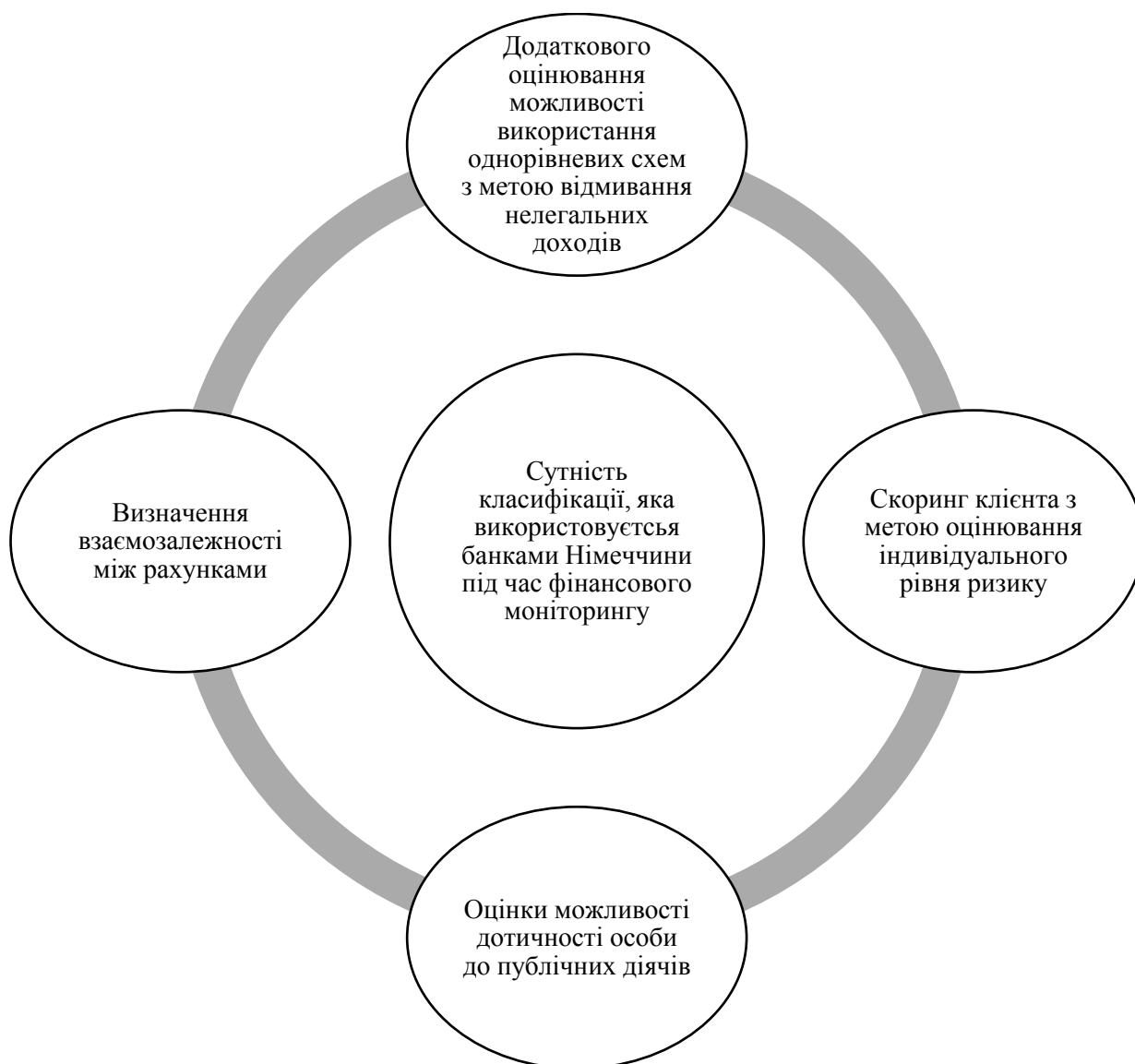

Рис.3.6. Сутність класифікації, яка використовується банками Німеччини під час фінансового моніторингу

Сформовано автором на основі джерела [36]

Всі функціональні обов'язки генерального інспектора закладені в Законі «Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu» [42]. Також слід зазначити, що даний закон є основоположним законом всіх процесів протидії легалізації незаконно отриманих коштів, а також фінансуванню тероризму. Основними завданнями генерального інспектора є збирання, аналіз та систематизації інформації щодо існуючих антилегалізаційних заходів (рис.3.5).

Рис.3.5. Антилегалізаційних заходи в Польщі

Джерело: складено за даними [43]

Відповідно до Закону фінансовий моніторинг здійснюється при встановленні ділових відносин; проведенні операції на суму, що еквівалентна 15 000 євро і більше; проведенні платежу на суму, що в еквіваленті становлять більше 10 000 євро; операції з готівкою в еквіваленті 10 000 євро; розміщенні ставок чи отриманні виграшу в еквіваленті дорівнює або є більшим за 2 000 євро; при виникненні підозри у відмиванні коштів чи фінансуванні тероризму; при наявності сумнівів щодо правдивості чи повноти наданої клієнтом інформації [43].

Що стосується Канади, то тут основним законом, який регламентує процеси протидії легалізації незаконно отриманих коштів є Закон «Про протидію відмиванню незаконних коштів та фінансування тероризму». Так, відповідно до цього закону, в країні існує норма, за якою всі операції, які

перевищують 10 тисяч доларів США підпадають більш детальному розгляду на фінансовому моніторингу. При цьому суб'єктами фінансового моніторингу є не лише банківські установи, а і страхові компанії, брокери, спілки, які надають послуги кредитування, а також всі інші фізичні та юридичні особи, які приймають участь в операціях з валютою, цінними паперами та переказами в межах та за межами країни [43].

При цьому органом, який реалізує переважну більшість заходів з протидії легалізації незаконно отриманих коштів є Центр з аналізу фінансових операцій та звітів – FINTRAC. Дана структура є функціональним підрозділом фінансової розвідки Канади. Основними функціями організації зображені на рис.3.6.:

Рис.3.6. Основні функції Центру з аналізу фінансових операцій та звітів
– FINTRAC

Сформовано автором на основі джерела [35]

Що стосується Франції, то тут процес боротьби з процесом легалізації незаконно отриманих коштів здебільшого регламентується Законом «Про участь фінансових інститутів у боротьбі з відмивання грошей від незаконного обігу наркотиків» [3]. Сам процес фінансового моніторингу покладений на спеціальний контролюючий орган TRANCFIN, який в своїй діяльності спеціалізується на обробці фінансової звітності та виявленні протиправних фінансових мереж. Вищеназваний орган має дуалістичну будову, так як, з одного боку, він є частиною структурних підрозділів Міністерства фінансів, а з іншого – виступає частиною фінансової розвідки [3].

В процесі своєї діяльності TRANCFIN збирає інформацію від органів місцевої влади, органів пруденційного нагляду та Центрального офісу по боротьбі з великими фінансовими злочинами. Всі ці структури утворюють систему фінансового моніторингу Франції [35].

Основною метою діяльності TRANCFIN є формування позитивного розвитку економічної системи країни, в контексті елімінації нелегальних схем фінансування та легалізації незаконно привласнених фінансів, а також всіх компаній, які прямо чи опосередковано фінансують терористичні угруповання [35]. Основні завдання TRANCFIN в контексті даної діяльності, зображені на рис.3.7.

Для нашої держави досвід розвинутих країн в питання організації ефективної системи моніторингу, а також б формування потужної системи боротьби з легалізацією незаконно отриманих коштів, є особливо актуальним, з огляду на те, що велику частину досвіду система українського фінансового моніторингу може адаптувати та імплементувати у власній країні.

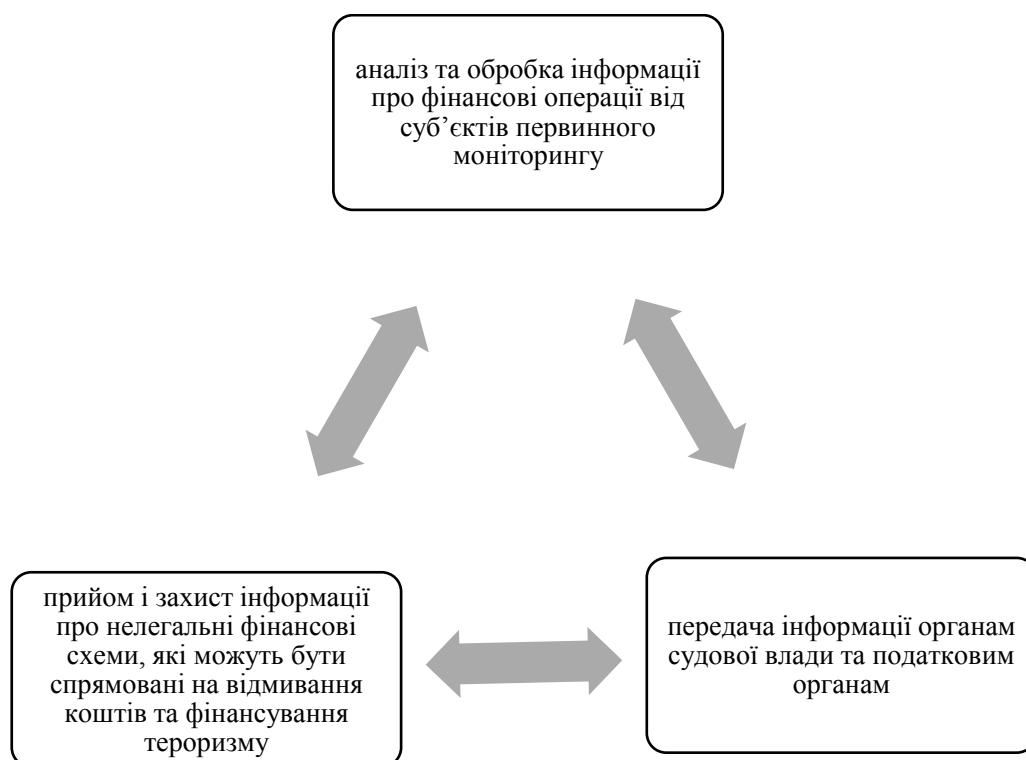

Рис.3.7. Основні завдання TRANCEFIN

Сформовано автором на основі джерела [35]

На нашу думку, особливу увагу необхідно звернути на систему оцінки ризиків, так як сама по собі превенція негативних наслідків, що впливають на фінансову систему нашої країни є кращим виходом, ніж боротьба з реально створеними проблемами, що з'явилися через відсутність такої проблеми. Переважно такий підхід можна використовувати у структурі банківських установ, так як саме в через них здійснюються більшість фінансових операцій.

На думку більшості вітчизняних науковців, основним гарантом ефективного функціонування сучасної вітчизняної системи оцінки ризиків у сфері фінансів є існування повноцінної статистичної бази, яка б містила інформацію про існуючі та потенційні ризики для банківських установ, що стало б умовою стимулювання та підтримання процесу превенції та протидії легалізації незаконно привласнених фінансів [6].

Варто зазначити, що на сьогоднішній день наша країна на світовій арені вважається країною із слабкорозвиненою економікою, в якій існує значний рівень корупції, а відсоток тіньової економіки значно впливає на її

результативність та конкурентоспроможність. З огляду на це, питання протидії легалізації незаконно отриманих коштів в нашій країні не може обмежуватись лише впровадженням нової системи оцінки ризиків щодо проведення фінансових операцій в межах окремої банківської установи. Досконала та ефективна система фінансового моніторингу так чи інакше повинна розпочинатись із вольового рішення змінювати проблеми в цій сфері з боку політичної влади. На сьогоднішій день дане питання можливо вирішити лише за умови трансформації статичних та застарілих постулатів вітчизняної економічної системи та тотального викорінення корупційних схем в межах верхівки владних структур [39].

Таким чином, нами було проаналізовано найбільш успішний досвід в сфері фінансового моніторингу та питання протидії легалізації незаконно отриманих коштів в різних країнах світу. Було визначено, що для існування ефективної системи фінансового моніторингу та питання протидії легалізації незаконно отриманих коштів, ключовим моментом є існування досконалої законодавчої бази та ефективних механізмів запобігання цим явищам та протидії вже існуючим. За результатами аналізу досвід в сфері фінансового моніторингу та питання протидії легалізації незаконно отриманих коштів в різних країнах світу, нами було запропоновано ряд заходів, щодо реформування неефективних механізмів боротьби з легалізацією незаконно отриманих коштів та формування якісно нових стандартів фінансового моніторингу.

Висновки до розділу 3

За результатами проведеного дослідження визначено основні шляхи удосконалення діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, можна зробити наступні висновки:

1. Встановлено, що для ефективної протидії легалізації злочинних доходів, банківські установи повинні протягом всієї своєї діяльності

реалізовувати постійний аналіз фінансових операцій за допомогою використання ризик-орієнтованого підходу, а також реалізовувати періодичне оцінювання власного фінансового стану.

2. Визначено, що Україна на світовій арені й досі вважається країною із слабкорозвиненою економікою, в якій існує значний рівень корупції, а відсоток тіньової економіки значно впливає на її результативність та конкурентоспроможність. З огляду на це, питання протидії легалізації незаконно отриманих коштів в нашій країні не може обмежуватись лише впровадженням нової системи оцінки ризиків щодо проведення фінансових операцій в межах окремої банківської установи. Досконала та ефективна система фінансового моніторингу повинна розпочинатись із вольового рішення змінювати проблеми в цій сфері з боку державної влади.

3. Проаналізовано найбільш успішний досвід в сфері фінансового моніторингу та питання протидії легалізації незаконних доходів в різних країнах світу. Було визначено, що для існування ефективної системи фінансового моніторингу та питання протидії легалізації незаконно отриманих коштів, ключовим моментом є існування досконалої законодавчої бази та ефективних механізмів запобігання цим явищам та протидії вже існуючим. За результатами аналізу досвід в сфері фінансового моніторингу та питання протидії легалізації незаконно отриманих коштів в різних країнах світу, нами було запропоновано ряд заходів, щодо реформування неефективних механізмів боротьби з легалізацією незаконно отриманих коштів та формування якісно нових стандартів фінансового моніторингу.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження у кваліфікаційній роботі, можна зробити наступні висновки:

1. Визначено, що в умовах сьогодення, кожна країна, незалежно від рівня розвитку її економічної системи, процесу та реалізації заходів щодо ефективної протидії легалізації грошових коштів, які були отримані незаконним шляхом було та залишається актуальним питанням. Перш за все, така посилена увагу цьому явищу зумовлена існуванням значного рівня корупції в нашій країні, зловживанням посадовими обов'язками та посиленням негативного впливу процесів «тіньової економіки».

Розглянуто основні схеми легалізації злочинних доходів за участю банківських установ. Встановлено, що сам по собі процес легалізації прибутків, одержаних в незаконних спосіб в банківській установі можна представити як комплексний та багатовекторний процес, який направлений на приховання реальних джерел походження таких коштів, шляхом перетворення їх в інші види активів та проведення з ними численних фінансових операцій.

Доведено, що питання легалізації доходів, які були отримані в незаконний спосіб є проблемою світового масштабу і цей процес відбувається у тісній кооперації служб фінансового моніторингу різних країн, визначне місце в цьому процесі займають саме існуючі міжнародно-правові акти, які в своїй основі значно полегшують міжнародну кооперацію в цьому питанні.

2. Встановлено, що на сьогоднішній день в нашій країні банківські установи, які виступають суб'єктами первинного фінансового моніторингу, зобов'язані у відведені їм строки та з оговореною періодичністю, надсилати власну фінансову звітність до Державної служби фінансового моніторингу. Дана фінансова звітність містить інформацію щодо всіх фінансових операцій, які відбувались в банківській установі протягом окремого звітного періоду. У

випадку, якщо конкретна банківська установа буде запідозрена у проведенні неправомірних фінансових операцій, Державна служба фінансового моніторингу має право позапланового запиту фінансової звітності.

Базовими та критичними завданнями, які стали перед політичною системою нашої країни є формування фронту боротьби з монополістичними структурами, які були сформовані провладними організаціями та олігархічними колами. Важливими перешкодами до подолання тіньової економіки також виступає високий рівень корупційної активності на всіх рівнях адміністративної та господарської діяльності, ріст злочинності, несприятливі зовнішні та внутрішні умови для інвестицій, переважання готівкових операцій, над безготівковими, а також високий рівень офшоризації економічної системи держави.

Визначено, що процес проведення національного оцінювання регулюються та реалізовується ДСФМ. При цьому основними учасниками даного процесу є всі державні структури, які також спеціалізуються на протидії легалізації доходів, одержавних злочинним шляхом.

3. Встановлено, що для ефективної протидії легалізації злочинних доходів банківські установи повинні протягом всієї своєї діяльності здійснювати постійний аналіз фінансових операцій за допомогою використання ризик-орієнтованого підходу, а також реалізовувати періодичне оцінювання власного фінансового стану.

Визначено, що наша країна на світовій арені досі вважається країною із слабкорозвиненою економікою, в якій існує високий рівень корупції, а відсоток тіньової економіки значно впливає на її результативність та конкурентоспроможність. З огляду на це, питання протидії легалізації незаконно отриманих коштів в нашій країні не може обмежуватись лише впровадженням нової системи оцінки ризиків щодо проведення фінансових операцій в межах окремої банківської установи. Досконала та ефективна система фінансового моніторингу так чи інакше повинна розпочинатись із вольового рішення змінювати проблеми в цій сфері з боку політичної влади.

Проаналізовано найбільш успішний досвід в сфері фінансового моніторингу та питання протидії легалізації незаконно отриманих коштів в різних країнах світу. Було визначено, що для існування ефективної системи фінансового моніторингу та питання протидії легалізації незаконно отриманих коштів, ключовим моментом є існування досконалої законодавчої бази та ефективних механізмів запобігання цим явищам та протидії вже існуючим.

За результатами аналізу досвід в сфері фінансового моніторингу та питання протидії легалізації незаконно отриманих коштів в різних країнах світу, нами було запропоновано ряд заходів, щодо реформування неефективних механізмів боротьби з легалізацією незаконно отриманих коштів та формування якісно нових стандартів фінансового моніторингу в банківській установі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бережний О.М. Моделювання оцінки ризиків використання банків легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму: монографія / за заг. ред. О.М. Бережного. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 75 с.
2. Борисенкова А. В. Системи державного фінансового моніторингу: зарубіжний досвід. *Вісник НАДУ*. 2011. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Borisenkova.pdf>. (дата звернення: 13.09.2022).
3. Валютно-фінансовий Кодекс Франції. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006072026/2010-01-08/. (дата звернення: 07.11.2020).
4. Вісім схем ухиляння від податків: найбільше недоплачує в бюджет офшорний бізнес. *Institute of Social and Economic Transformatio*. 07.09.2017. URL: <https://iset-ua.org/ua/novini/podatki/item/116-visim-skhem-ukhylennia-vid-podatkiiv> (дата звернення: 13.09.2022).
5. Глущенко О.О., Семеген І.Б. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід: монографія/ за заг. ред. д-ра ек. наук, проф. Р.А. Слав'юка. Київ: УБС НБУ, 2014. 386 с.
6. Діденко С. Про перспективи банківської таємниці в Україні: імплементація директиви ЄС. Електронний ресурс: UA.NEWS. 10.10 2018. URL: <https://ua.news/ua/pro-perspektyvy-bankivskoyi-tayemnytsi-v-ukrayini-implementatsiya-dyrektyvy-yes/>. (дата звернення: 13.09.2022).
7. Директива 2001/97/ЄС Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу, яка вносить зміни в Директиву Ради Європи 91/3081/ЄЕС щодо запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання грошей. Міжнародний документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_501#Text. (дата звернення: 27.10.2022).
8. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання грошей або фінансування тероризму. Міжнародний документ.

URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>. (дата звернення: 27.10.2022).

9. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/843 від 30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання грошей. Міжнародний документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text. (дата звернення: 27.10.2022).

10. Дослідження тіньової економіки в Україні: майже чверть ВВП – або 846 млрд. гривень перебуває в тіні. 17.02.2020. Сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini-ayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaeye-v-tini>. (дата звернення: 27.10.2022).

11. Д'яконова І.І., Шиян Д.В. Методика оцінки ефективності фінансового моніторингу. *Вісник Української академії банківської справи*. 2013. №1 (34). С. 10-16.

12. Деякі питання організації фінансового моніторингу: Постанова КМУ від 9 вересня 2020 р. № 850. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

13. Єгоричева С.Б. Організація фінансового моніторингу в банках: навч. посіб.: Київ: Центр учбової літератури, 2014. 292 с.

14. Задворних С. С. Етапи вдосконалення механізму боротьби з відмиванням «брудних грошей» в Україні. *Молодий вчений*. 2015. № 2. Ч. 2. С. 76-80.

15. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 рік. URL: https://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20180322/zvit_2019_ukr.pdf (дата звернення: 27.10. 2022).

16. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік. URL: https://www.sdfm.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2020_ukr.pdf (дата звернення: 27.10. 2022).

17. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2021 рік. URL: <https://www.sdfm.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2021ua.pdf> (дата звернення: 27.10.2022).

18. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму 2021 р. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/nacionalni-riziki/naczionalna-oczinka-rizikiv/zvit-pro-provedennya-naczionalnoji-oczinki-rizikiv.html>(дата звернення: 27.10.2022).

19. Кримінальний кодекс: Закон України від 05.04.2001 року №2341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.09.2022).

20. Леонов С.В., Бойко А.О. Систематизація та характеристика існуючих схем легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2019. № 1(92). С. 35-45. URL: <http://journal.puet.edu.ua/index.php/nven/article/viewFile/1529/1343>. (дата звернення: 07.10.2022).

21. Марчук Р.П. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму: навчальний посібник. / Р. П. Марчук, О.І. Попов, В.А. Онисьєв: Міжнародно-правові акти і стандарти. К: Міжнародна агенція «БІЗОН», 2008. 384 с.

22. Найкращі практики провідних банків України з питань фінансового моніторингу. Київ: Незалежна Асоціація банків України. 2021. URL: https://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2021/04/nabu_dzherelapohodzhennya-koshtiv_perevirka-dokumentiv-ta-inshe.pdf

23. Ортинський В.Л. Характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: криміналістичні аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2016. №850. С.533-540.

24. Особливості розслідування злочинів, вчинених шляхом кредитно-фінансових операцій: методичні рекомендації / О.В. Пчеліна, В.В. Корнієнко та ін.. Харків: Харківський нац. ун-т внутрішніх справ, 2011. 36 с.

25. Особливості розслідування легалізації (відмивання) грошових коштів, отриманих злочинним шляхом, з використанням кредитно-банківської системи. Розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. / за ред. М.А. Погорецького та Д.Б. Сергєєвої. Київ: Альтера, 2015. 302 с.

26. Оцінка обсягів прямих іноземних інвестицій, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) за 2011-2021 роки. URL:https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=FDI_round_trippling_ICL- FS.pdf. (дата звернення: 12.09.2022).

27. Павлютін Ю.М. Генеза протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. №2. С. 140-143.

28. Пестовська З.С., Гудзь Н.І. Сучасні аспекти організації банками фінансового моніторингу. *Гроші, фінанси і кредит*. 2017. № 6(62). С. 118-124.

29. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 року №2121-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>(дата звернення: 07.08.2022).

30. Про запобігання та протидію та легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 №361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-IX> (дата звернення: 21.09.2022).

31. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова Національного банку України від 19.05.2020 №65. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_1905202065 (дата звернення: 05.09.2022).

32. Про затвердження порядку збору, обробки і аналізу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, схвалення та оприлюднення результатів національної оцінки ризиків та здійснення заходів за її результатами. Постанова Кабінету Міністрів від 05.08.2020 за №690. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/690-2-%D0%BF> (дата звернення 7.10.2022).

33. Рейтинг країн світу за індексом сприйняття корупції. Центр гуманітарних технологій. Transparency International. URL: <https://gtmarket.ua/ratings/corruption-perceptions> (дата звернення: 06.09.2022).

34. Рисін В.В. Корначук О.Ю. Ризики залучення банків до схем відмивання грошей. *Ефективна економіка*. 2020. №5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7853> (дата звернення: 06.09.2022).

35. Сайт TRANCFIN. URL: <https://www.economie.gouv.fr/tracfin> (дата звернення: 07.10.2022).

36. Сайт BaFin. URL: https://www.bafin.de/DE/Startseite/startseite_node.html (дата звернення: 08.12.2020).

37. Стечишин Т.Б. Проблеми формування системи фінансового моніторингу в банківській сфері України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. №8. С. 183-187.

38. Уткіна О.В. Система управління банківськими ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальності 08.00.08 Гроші, фінанси і кредит. ДВНЗ «Університет банківської справи». Київ, 2019. С. 219. URL: http://ubs.edu.ua/images/PDF/Vidguk/utkina_money_laundering_DIS.pdf.

39. Флейчук М.І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації: монографія. Львів: Ахілл, 2008. 660 с.

40. Чернявський С.С. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні. Методичні рекомендації/ С.С. Чернявський, О.Є. Користін, В.А. Некрасов та ін. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2017. 164 с.

41. Шкурко В.І. Історія становлення та розвитку правового регулювання співробітництва країн-членів ЄС з протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 145. С. 256-267.

42. Proceeds of Crime (Money Laundering) and Terrorist Financing Act S.C. 2000, с.17. PCMLTFA. URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/P-24.501.pdf>. (дата звернення: 25.09.2022).

43. Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. URL: <https://www.arslege.pl/ustawa-o-przeciwdzialaniu-praniu-pieniedzy-oraz-finansowaniu-terroryzmu/k1711/>. (дата звернення: 12.10.2022).